

A VÁLSÁG HATÁSA AZ OROSZ GAZDASÁGRA ÉS ÁLLAMRA

Weiner Csaba

Oroszország szuperhatalmi státusból a kilencvenes években legfeljebb regionális gazdasági középhatalommá süllyedt, majd a putyini időkben megerősödve energetikai nagyhatalommá lépett elő.

Szergej Lavrov orosz külügyminiszter 2008 nyarán azt hangsúlyozta, hogy Oroszország aktív és teljes jogú szereplőként tért vissza a globális politikába, gazdaságba és pénzügyekbe. Vonatkozik ez a világpiaci szerepére (az energiahordozók mellett a gabonára is), vezető pozíciójára a nukleáris energetikában és az űrkutatásban, lehetőségeire a szárazföldi, légi és tengeri tranzit terén, és a rubel („mint az egyik legmegbízhatóbb világvaluta”) szerepére.¹

Oroszország vásárlóerő-paritáson számolva a bruttó világtermék 3,3 százalékát adta 2008-ban, amellyel a hatodik helyre jött fel a globális listán. A Szovjetunió felbomlását követő évben, 1992-ben elért 4,2 százalékos részesedést – Oroszország ekkor az ötödik helyen állt – azonban nem sikerült megközelíteni. Az egy főre jutó GDP esetében – szintén vásárlóerő-paritáson nézve – Oroszország 2008-ban (15,9 ezer dollárral) mindössze az 53. helyet tudhatta magáénak Lengyelország és Lettország után. (Függelék F1. és F2. táblázatát)

Az orosz GDP 1998-ban az 1989-es szint 55 százalékára esett vissza,² majd 2007-re 99 százalékáig jutott el, miközben számos volt szovjet tagköztársaság már túllépte a transzformációs recessziót megelőző év szintjét. Az orosz gazdaság 1999 és 2008 közötti évi átlag 6,9 százalékos ütemben

---

¹ Lavrov (2008)

² Dutkiewicz (2009)

növekedett. A *McKinsey Global Institute* 1999-ben úgy vélte, hogy Oroszországnak elégséges fizikai és humán tőke áll rendelkezésére ahhoz, hogy évi nyolc százalékkal növekedjen,³ míg az IMF 2006-ban azt állította, hogy a hosszú távú növekedési potenciál évi hat százalék.⁴ Miközben a Szovjetunió felbomlása utáni hét szűk esztendőt követő gyors orosz fellendülés jelentőségét nem lehet túlhangsúlyozni, látni kell, hogy ebben az időszakban nemcsak más FÁK-beli energiaexportőrök – így Azerbajdzsán, Kazahsztán és Türkmenisztán –, hanem olyan energiaimportőrök is, mint Örményország vagy Belorusszia is gyorsabban bővültek Oroszországnál.⁵

Vlagyimir Putyin 2003. májusi éves – a Szövetségi Gyűléshez (vagyis a kétkamarás parlamenthez) intézett – elnöki beszédében jelentette be, hogy a cél: tíz év alatt minimum megduplázni a GDP-t.⁶ A terv többeknek a szovjet időköt idézte fel. Clifford G. Gaddy és Fiona Hill 2003-ban – némileg túlzásba esve – mindezt Sztálin 1930-as évek eleji, Hruscsov 1960-as és Gorbacsov 1985-ös kijelentéseihez hasonlították.⁷ Anders Åslund azt hangsúlyozta, hogy a peresztrojka tapasztalatai szerint nehéz egyszerre gyorsítani és átalakítani.⁸

A kétezres évek orosz gazdasági felemelkedését a legtöbb szakértő következetesen alulbecsülte.⁹ A GDP tíz év alatt való megkétszerezése egyáltalán nem volt teljesíthetetlen ígéret. Jóllehet Putyin a 2003-as éves beszédében nem jelezte a bázisét (ám a különböző megjegyzésekből a 2002-es év következett), kiszámolható, hogy a 2002-es bruttó hazai termék kétszeresét a 2003-as 7,3 százalékos növekedés mellett 2012-re elérhették volna.

Egy évvel a 2003-as beszédet követően, 2004 májusában Putyin emelte a tétet: az akkori növekedési ütem mellett a 2010-es dátumot is elképzelhetőnek tartotta a GDP megkétszerezéséhez,¹⁰ amit még az orosz pénzügyi válság második fázisa előtt (erről lásd később) néhány nappal, a 2008.

---

³ Åslund (2007), p. 212.; Bakatina *et al.* (2009)

⁴ World Bank, Russian Economic Report, 16. sz., 2008. június, p. 4.
http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/6238985-1251964834794/RER_16_eng.pdf

⁵ Popov (2008), pp. 15–17.

⁶ Poszlanyije Fegyerálnomu Szobranijju Rosszjiszkoj Fegyeracii. 16 maja 2003 goda.
http://tours.kremlin.ru/appears/2003/05/16/1259_type63372type63374type82634_44623.shtml

⁷ Hill, Fiona – Gaddy, Clifford: Doubling GDP and the Illusion of Growth. The Moscow Times, 2003. november 12.

⁸ Current Challenges of Russian Domestic and Foreign Policy. Konferenciabeszámoló.
<http://www.carnegieendowment.org/events/?fa=eventDetail&id=680>

⁹ A CIA Oroszország-szakértője is egyetért ezzel. (Hailes *et al.* 2009)

¹⁰ Xinhua News Agency, 2004. május 26. <http://www.highbeam.com/doc/1P2-16570216.html>

szeptember 13-i Le Figarónak nyilatkozva is tartott: a 2007-es növekedési adatok alapján 2009 végét, illetve 2010 elejét ígérve.¹¹

1) Az orosz gazdaság fejlődésének tendenciái a két válság között

1. táblázat
Az olajárak alakulása
1990 és 2008 között, Brent
(USD/hordó)

Rüdiger Ahrend az 1998-as és a 2008-as válság közötti tíz év „gazdaságtörténetét” három periódusra osztja:¹²

1. *1999-től 2001-ig* a rubel 1998-as leértékelése jelentette a fő lökést a gazdasági növekedéshez. Kezdetben azokban az ágazatokban volt a legerősebb a felfutás, amelyek a válságot megelőzően a legrosszabbul szerepeltek. Ezek a kitermelőiparon kívüli hazai orientációjú ágazatok voltak. A rubel leértékelését követően az inputköltségek (a bérek és energiaárak) esése az ipar jelentős részét ismét versenyképessé és jövedelmezővé tette. Az import megdrágulása ösztönözte az importhelyettesítést.

2. *A 2001 és 2004 közötti szakasz* az olajkitermelés fellendüléséhez kapcsolódott. Ebben az időszakban már nem a belföldi irányultságú feldolgozóipar, hanem az exportorientált ki-

Év	Nomináláron	2008-as áron
1990	23,73	39,26
1991	20,00	31,73
1992	19,32	29,74
1993	16,97	25,45
1994	15,82	23,23
1995	17,02	24,29
1996	20,67	28,59
1997	19,09	25,91
1998	12,72	17,32
1999	17,97	23,60
2000	28,50	36,24
2001	24,44	30,14
2002	25,02	30,16
2003	28,83	33,75
2004	38,27	43,61
2005	54,52	60,10
2006	65,14	69,58
2007	72,39	75,14
2008	97,26	97,26

Forrás: BP Statistical Review of World Energy June 2009.

¹¹ Le Figaro, 2008. szeptember 13.

<http://www.lefigaro.fr/international/2008/09/13/01003-20080913ARTFIG00174-nicolas-sarkozy-a-joue-un-grand-role-de-pacification-.php>

¹² Lásd még: de Souza (2008), p. 24; Jezsegodnij ekonomicseszkij doklad Obscserszjiszkj obscsesztnennoj organizacii „Gyelovaja Rosszija” 2008 god. Sztratyejija 2020: ot ekonomiki „gyirektyiv” k ekonomike „sztyimulov”. Moszkva, 2008. július 2–3. <http://rsr-online.ru/doc/norm/216.pdf>

termelőipar volt a gazdasági növekedés fő motorja. Az olajkitermelés mellett természetesen más tényezőknek is, így a szerkezeti változásoknak és a makrogazdasági politikáknak is fontos szerepük volt.

3. A 2004 és 2008 közötti periódust a növekvő termékárak melletti fogyasztási boom jellemezte. A fogyasztás fellendülése 2003 végétől tovább gyorsult, mivel a növekvő olajárakból adódó költségvetési bevételeket egyre inkább a belföldi kereslet felpörgetésére használták fel. 2005-től az élénk belföldi kereslet az építőipari boomhoz járult hozzá, míg 2006 elejétől az építőiparon kívüli beruházások felerősödését eredményezte, amely pedig a hazai piacra termelő feldolgozóipart hajtotta. A belföldi orientációjú ágazatok különösen 2004–2005-ben el-lensúlyozták az ipari termelésnek az olajszektor miatt bekövetkezett lassulását.¹³

2. táblázat
A termékárak alakulása 1999 és 2009 között

	Nyersolaj, Brent (USD/hordó)	Földgáz, EU, CIF (USD/M Btu)	Benzin (USD/gallon)	Réz (USD/t)	Alumínium (USD/t)	Nikkel (USD/t)
1999	15,9	2,1876	0,529	1539,9	1318	5239,5
2000	28,19	4,3442	0,887	1863,9	1550	8624
2001	24,843	3,9764	0,7922	1613,6	1444,7	5966
2002	25,022	3,23	0,755	1592,9	1350,7	6175,1
2003	28,83	3,86	0,891	1785,6	1424,7	9580,8
2004	37,4	4,4	1,197	2808,2	1693,2	13757
2005	54,38	6,6	1,508	3606	1871	14692
2006	65,15	9,03	1,81	6851	2619	22038
2007	72,32	8,93	2,06	7119	2639	37230
2008	99,53	12,61	2,703	6970	2576	21108
2009	62,19	8,72	1,68	5150	1665	14655

Forrás: IET (2010): p. 353.

A válság előtti orosz GDP-növekedés már a külkereskedelmi forgalomban nem kerülő termékeket és szolgáltatásokat előállító ágazatok felé mozgult el, az ipar bővülését pedig (döntően) a feldolgozóipar húzta. 2007-

¹³ Ahrend (2008), pp. 3–8.

ben a kis- és nagykereskedelem a gazdasági növekedés csaknem 30 százalékaért volt felelős, míg az építő- és feldolgozóipar további 30 százalékért.

A feldolgozóipar 2003–2007 között még évi átlag több mint kilenc százalékkal bővült, a kitermelőipar azonban 2005–2007-ben már csak kevesebb mint két százalékkal.¹⁴ Emellett egyes feldolgozóipari szektorokban is lassulás volt tapasztalható. Ennek okai a növekvő munkaerőköltségek és a rubel felértékelődése voltak, míg a kitermelőipart a kapacitáskorlátok sújtották.¹⁵

A kapacitáskihasználtság 1998-ban 45 százalék volt, 2007-ben 80 százalékhoz közelített. A termelékenység 1999 és 2007 között 1,7-szeresére nőtt. Ám az évi hat százalékos termelékenység-növekedéssel szemben a reálbérek az 1999-es 22 százalékos csökkenést követően 2000 és 2008 között évi átlag közel 15 százalékkal emelkedtek. A McKinsey 2009-es elemzésében tíz ágazatban hasonlította össze az orosz és az amerikai termelékenységet. Az orosz termelékenység 1999-ben az amerikai szint 18 százalékát érte el, 2007-ben azonban már a 26 százalékát. Az acélgyártásban 33, a kiskereskedelemben 32, a lakossági banki szolgáltatások terén 23, a lakásépítésben 21, az áramszolgáltatásban pedig 15 százalékát tette ki az orosz termelékenység az amerikaiénak.¹⁶

A foglalkoztatottak száma az 1999-es 62,9 millióról 2007-re 70,5 millióra nőtt. Eközben a munkanélküliek száma az 1999-es 9,4 millióról 2007-re 4,8 millióra, a munkanélküliségi ráta 13 százalékról 6,1 százalékra csökkent. Jelentős számú külföldi munkavállaló dolgozik Oroszországban, leginkább a FÁK-ból.

A 2000-es években Oroszországban kiemelkedő eredményeket értek el a szegénység csökkentésében. A létminimum alatt élők aránya a 2000-es 29 százalékról 2007-re 13,3 százalékra, száma 42,3 millió főről 18,7 millióra mérséklődött.¹⁷ A természetes fogyás jelentősen lassult: 2000-ben még közel 960 ezer fő volt, 2007-re 470 ezer. A nagyon alacsony születéskor várható élettartam is kis mértékben nőtt.

A válság előtti években Oroszország annak dacára ért el nagy növekedést, hogy a beruházási ráta alacsony volt. Az orosz renacionalizálási folyamatnak is leginkább a beruházásokra volt negatív hatása.¹⁸ A beruházási ráta 2007-re végül 20 százalék fölé ment, ám ez így is jóval elmarad

---

¹⁴ Roszsztat (2010): *Kratkoszrocsnije ekonomiceszkije pokazatyeli Rosszjiszknoj Fegyercii*. Roszsztat, Moszkva, 2010/2. sz., február.
http://www.gks.ru/doc_2010/Ind/ind02.rar

¹⁵ World Bank, *Russian Economic Report*, 16. sz., 2008. június, p. 4.

¹⁶ Bakatina *et al.* (2009), p. 12. és p. 14.

¹⁷ *Kratkoszrocsnije ekonomiceszkije pokazatyeli Rosszjiszknoj Fegyercii*. Roszsztat, Moszkva, 2009/3. sz., 2009. április, p. 126.
http://www.gks.ru/doc_2009/Ind/ind03.zip

¹⁸ Åslund (2007), p. 256.

azon felemelkedő piacokhoz képest, amelyek tartósan magas növekedést tudnak felmutatni. Dél-Korea (38%), Kína (42%) és India (34%) sokkal magasabb beruházási rátával bír hosszú ideje (1980–2007).¹⁹

2007-ben az állóeszköz-beruházások 13,8 százaléka a kitermelőiparban, 14,7 százaléka pedig a feldolgozóiparban valósult meg, miközben a bányászat hivatalosan az alapáron számított bruttó hozzáadott érték 10,1 százalékát, a feldolgozóipar pedig a 17,6 százalékát adta.²⁰

A Roszstat metodológiája alapján az orosz FDI-beáramlás 2007-ben a 2006-os több mint kétszerese, 27,8 milliárd dollár volt; majd 2008-ban 27,0 milliárd dollárra mérséklődött.²¹ A központi bank fizetési mérlegen alapuló adatai szerint (az UNCTAD is ezeket használja fel) 2007-ben 55,1, 2008-ban pedig 75,5 milliárd dollárt ért el az éves FDI – szemben a 2000-es 2,7 milliárd dollárral.²²

A külföldi beruházások korlátozásáról szóló 2008-as törvények abban az időszakban készültek, amikor az olajárak erőteljes felfutásban voltak, így az megfelelő önbizalmat kölcsönzött a törvényhozónak. A törvények azonban az orosz érdekek felől nézve is túl szigorúak lettek, s a jövőben korrekcióra szorulnak.

A feltörekvő gazdaságok közül 2008 végén Oroszország rendelkezett a második legnagyobb kihelyezett FDI-állománnyal. Az első helyen Hongkong (Kína) állt. A 20 legnagyobb orosz bázisú nem pénzügyi TNC külföldi vagyoneszközeinek nagysága 2008 végén összesen 118 milliárd dollárra rúgott,²³ amely a 2008-as magyar GDP háromnegyedének felel meg. A legjelentősebb befektetők az olaj- és gázipar, valamint a vas- és nem vasfémipar képviselői. Utóbbi társaságok felvásárlásai a külföldi vagyoneszközök növekedésének a fő motorjai voltak. 2007–2008-ban az Egyesült Államok és Kanada szerepe jelentősen nőtt a célországok között.²⁴

A válság előtt a túlfűtött gazdaság összes jelét magán hordozta Oroszország. A kétszámjegyű és gyorsuló infláció (ami nem reagál a monetáris politikára), az inflációnál gyorsabban növekvő nominálbérek, a termelékenység növekedését meghaladó reálbér-növekedés, a tőzsde és az ingatlanpiac szárnyalása, az infrastrukturális korlátok, az import erőteljes nö-

¹⁹ World Bank, Russian Economic Report, 16. sz., 2008. június, p. 5. és p. 7.

²⁰ Invesztyicii v Rosszii 2009. Roszstat, Moszkva, 2009, p. 11. és p. 84.; Roszstat http://www.gks.ru/free_doc/new_site/vvp/tab10.xls

²¹ Invesztyicii v Rosszii 2009. Roszstat, Moszkva, p. 152.

²² Orosz Központi Bank.

http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_payments_06_e.htm&pid=svs&sid=pbNP

²³ Russian multinationals continue their outward expansion in spite of the global crisis. Institute of World Economy and International Relations (IMEMO) of the Russian Academy of Sciences, Moscow, 2009. december.

²⁴ Kuznetsov (2010)

vekedése, a termelési tényezők (munka és tőke) kihasználtsága stb., mind a túlfűtöttségről árulkodtak.²⁵

1.1. A kitermelőipar súlya, az olajárak szerepe

Shinichiro Tabata szerint Oroszországban a mesterségesen nyomott termelői árak (a transzferárazás) miatt a statisztika jelentősen alulbecsüli a kitermelőipar, különösen az olaj- és gázszektor súlyát a GDP-ben. Tabata számításai szerint a bányászati szektor súlya a GDP-ben 2007-ben a hivatalos 10,1 százalékkal szemben 17,9 százalék volt.²⁶ Mások ennél is (sokkal) nagyobb részesedést feltételeznek. Összehasonlításképpen: Szaúd-Arábiában a bányászat részesedése a GDP-ből 2000–2003-ban 33–38 százalék volt, majd 2007-re 50,9 százalékra ugrott.

A hivatalos statisztikák szerint Oroszországban a bányászat hozzájárulása a GDP növekedéséhez 2001 és 2004 között mindössze 0,5–0,6 százalékpont volt, míg az azt követő években -0,3 és 0,0 százalékpont közötti nagyságú. A Tabata által felülvizsgált számokkal viszont 2001–2004-ben 0,9–1,3, majd -0,5 és 0,1 százalékpont közti. Szaúd-Arábiában – ahol nincs gond a transzferárazás miatt a számokkal – a bányászati szektor szerepe a GDP növekedésében 2003-ban 4,7 százalékpontot tett ki (miközben a gazdaság 7,7 százalékkal nőtt), 2004–2005-ben pedig 1,8–1,9 százalékpontot (mialatt a GDP 5,3–5,6 százalékkal bővült).²⁷

Az olaj- és gázszektor GDP-beli súlyáról a Roszstat nem is ad meg adatokat. Nem mindegy viszont, hogy mit is értünk az olaj- és gázszektoron. Gurvics és szerzőtársai az olajtermelést és -feldolgozást, a gáztermelést, valamint az olaj és gáz vezetékes szállítását sorolják ide (vagyis a kitermelőiparon túli szakágazatokat is), s úgy számolják, hogy a szektor súlya a GDP-ben az 1998-as 14,4 százalékkal szemben 2007-ben 18,8 százalékot tett ki. Nem figyelhető meg azonban növekedési tendencia: 2000-ben, a csúcson 24,4 százalékot ért el, 2006–2007-ben pedig a szénhidrogénárak növekedése ellenére csökkent az olaj- és gázszektor részesedése.²⁸

Az Economist 2008. március 1-jei száma az Andrej Illarionov²⁹ által alapított moszkvai gazdaságelemző kutatóintézetet idézve egyenesen 31,6

²⁵ World Bank, Russian Economic Report, 16. sz., 2008. június, p. 4.

²⁶ Tabata (2009), pp. 75–92.

²⁷ Uo.

²⁸ Gurvics *et al.* (2009), pp. 51–70.

²⁹ Illarionov 2005-ös lemondásáig Putyin tanácsadója volt.

százalékot közül az olaj- és gázszektor arányáról a 2007-es GDP-ben, szemben az 1999-es 12,7 százalékkal.³⁰ A magtevékenységén régen bőven túlnőtt Gazprom-csoport 2008-ban a GDP tíz százalékát biztosította.³¹

A szénhidrogének az orosz áruexport értékének több mint 60 százalékát képviselik 2005 óta. A nyersolaj, a földgáz és az olajtermékek súlya 2008-ban közelített a 66 százalékhoz. (Függelék F3. és F4. táblázat)

Marija Kazakova és Szergej Szinyelnyikov-Muriljov az orosz GDP növekedését strukturális és konjunkturális összetevőkre bontották. Számításaik szerint a strukturális komponens súlya 1999 és 2004 között relatíve magas maradt, majd 2005-től ez a helyzet gyökeresen megváltozott: 2005–2006-ban az orosz gazdaság bővülése több mint 75 százalékban az olajárak növekedésének (mint konjunkturális tényezőnek) volt köszönhető.³²

Bár az olaj- és gázszektornak a GDP-ben, az áruexportban és a költségvetési bevételekben való szerepe alapján Oroszország sokaknak olajállamnak tűnik, az olaj- és gázszektor – szemben egy tipikus OPEC-tagállammal – a munkaerő kevesebb mint két százalékát foglalkoztatja Philip Hanson 2008. októberi elemzése szerint.³³ Ez alapján már érthető, hogy a szénhidrogénszektor magas fizetései miatt vannak kis hatással az átlagfizetésekre.³⁴

1.2. A költségvetés alakulása a válság előtt

Az orosz szövetségi költségvetés 2000 óta szufficites. A szövetségi költségvetés bevételei a GDP-hez mérve a 2000-es 15,5 százalékról 2007-re 23,6 százalékra emelkedtek, miközben a kiadások ennél sokkal kisebb mértékben nőttek: 14,2 százalékról 18,1 százalékra.³⁵

A kilencvenes évek végén több mint 200 különböző adónem létezett Oroszországban. Ebből mintegy 30 szövetségi és 170 helyi vagy regionális volt. 2004-ben 16 adónem maradt, ebből tíz szövetségi. Az adóreform kulcsa a progresszív, maximálisan 30 százalékos adókulcsú személyi jö-

³⁰ Smoke and mirrors. The Economist, 2008. március 1., pp. 25–27.

³¹ Gazprom in Figures 2004–2008. Gazprom, Moszkva, 2009, p. 5.

³² Kazakova – Szinyelnyikov-Muriljov (2009), pp. 132–133.

³³ A Roszstat adatai szerint a kitermelőiparban a foglalkoztatottak mindössze 1,5 százaléka dolgozik Oroszországban

³⁴ Hanson (2008), p. 7.

³⁵ Kazakova– Szinyelnyikov-Muriljov (2009), p. 120. és IEPP (2010), p. 84.

vedelemadó felváltása volt 13 százalékos egykulcsos adóra 2001-ben. Ez az IMF ellenkezése dacára történt. A lépésnek pozitív hatása lett: az szja-bevételek GDP-hez viszonyított aránya az 1999-es 2,4 százalékról 2002-re 3,3 százalékra emelkedett.³⁶

Oroszországban 2008-tól kezdődően a szövetségi költségvetés többi bevételeitől külön kezelik az úgynevezett olaj- és gázbevételeket, vagyis a nyersolaj, a gáz és a gázkondenzátum kitermelési adóját, valamint a nyersolaj, a földgáz és az olajtermékek exportvámját.³⁷ Ezeknek a bevételeknek egy része a szövetségi költségvetés folyó kiadásaira (a nem olaj- és gázdeficit, vagyis az olaj- és gázbevételek nélkül számolt költségvetési hiány fedezésére) megy – ez az úgynevezett olaj- és gáztranszfer –, míg a „maradékot” megtakarítják.

Az olaj- és gázbevételek GDP-hez viszonyított aránya a 2000-es 3,8 százalékról 2007-re kilenc százalékra nőtt. A 2008-as arány már 10,6 százalék volt: a szövetségi költségvetés bevételeinek 47,3 százalékát az olaj- és gázbevételek biztosították.³⁸

3. táblázat
A szövetségi költségvetés a GDP-hez mérve
(százalékban)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kiadások (1)	14,2	14,8	18,9	17,8	15,8	16,3	15,9	18,1	18,2
Bevételek (2)	15,5	17,8	20,3	19,5	20,1	23,7	23,3	23,6	22,3
Nem olaj- és gázbevételek (2.1)	11,7	13,1	15,1	14,1	13,5	13,6	12,7	14,6	11,8
Olaj- és gázbevételek (2.2)	3,8	4,7	5,2	5,4	6,6	10,1	10,9	9,0	10,6
Szövetségi költségvetés többlete (3) = (2) – (1)	1,4	3,0	1,4	1,7	4,3	7,4	7,5	5,5	4,1
Nem olaj- és gázdeficit (4) = (1) – (2.1)	2,5	1,7	3,8	3,7	2,3	2,7	3,4	3,5	6,4

Forrás: Kazakova–Szinyelnikov–Muriljov (2009): p. 120.

A költségvetési kódex 2007. május 9-étől hatályos módosítása szerint az olaj- és gáztranszfer GDP-hez viszonyított aránya 2008-ban nem haladhatja meg a 6,1, 2009-ben az 5,5, 2010-ben a 4,5, 2011-től pedig a 3,7 százalékot, míg az abszolút nagysága – a szóban forgó arányok alap-

³⁶ Åslund (2008), p. 212. és pp. 215–216.

³⁷ Az elemzés során az olaj- és gázbevételek alatt szigorúan ezeket a tételeket értjük.

³⁸ IEPP (2010), p. 84.

ján – a költségvetési törvényekben kerül meghatározásra.³⁹ A költségvetési kódex szerint a nem olaj- és gázdeficit 2008-tól nem lehet nagyobb, mint a GDP 4,7 százaléka.⁴⁰ Ezzel szemben ez az arány 2008-ban már a GDP 6,4 százaléka volt. A fiskális lazítás 2007-ben, a dumaválasztásokhoz kapcsolódóan kezdődött el, amely már Putyin 2006-os éves elnöki beszédéből, illetve az akkor felsorolt feladatokból is nyilvánvaló volt.⁴¹

1.3. Állami olajalapok

Oroszország 2004 januárjában hozta létre a stabilizációs és sterilizációs funkciókat ellátó Stabilizációs Alapot, amelyet a nyersolaj – az Urals kezdetben hordónkénti 20 dolláros (146 dollár/tonna),⁴² majd 2006 januárjától 27 dolláros (197,1 dollár/tonna) árküszöb feletti – kitermelési adójából, valamint exportvámjából töltötték fel. A Stabilizációs Alapban lévő első 500 milliárd rubelt már 2004 végére elérték, ehhez csak akkor lehetett volna hozzáférni, ha az olajárak 27 dollár alá esnek.

Az 500 milliárd rubeles szint feletti részt más célokra is fel lehetett használni. Oroszországban kezdettől fogva heves vita alakult ki arról, hogy az alapban felhalmozott bevételeket mire is fordítsák: adósságtörlesztésre vagy a gazdaság modernizálására?

A Stabilizációs Alapból 2005-ben az IMF-nek és a Párizsi Klubnak is idő előtt törlesztettek, költöttek belőle az orosz nyugdíjalap hiányának a fedezésére és utaltak át (ugyancsak hamarabb) a Vnyesekonombanknak (VEB), amely 1998–99-ben nyújtott hitelt a pénzügyminisztériumnak.⁴³

Putyin hivatalba lépésekor a külső államadósság (a szövetségi és helyi kormányzatok mellett a monetáris hatóságokat is beleszámolva) közel 150 milliárd dollár volt (ebből a szövetségi kormányzaté 131,2 milliárd dollár,

---

³⁹ IET (2008), p. 98.; Kaznacsejsztvo Rosszii.

<http://www.roskazna.ru/store/dvizhenieNDFB.xls>. A törvény szövege:

<http://www.rg.ru/2007/04/28/kodeks-dok.html>

⁴⁰ A költségvetési kódex szövege:

<http://www.kadis.ru/kodeks.phtml?kodeks=2&paper=96.7>; Minfin Rosszii (az orosz pénzügyminisztérium).

<http://www.minfin.ru/ru/press/interview/index.php?id4=8277>

⁴¹ Poszlanyije Fegyerálnomu Szobranyiju Rosszijszkoj Fegyeracii. 10 maja 2006 goda.

http://tours.kremlin.ru/appears/2006/05/10/1357_type63372type63374type82634_105546.shtml

⁴² A vonatkozó, 184-FZ szövetségi törvény (2003. december 23.) szövege:

<http://www.rg.ru/2003/12/27/fond-dok.html>

⁴³ Minfin. <http://www1.minfin.ru/en/stabfund/about/>

a helyi kormányzatoké 2,0 milliárd dollár), 2007 végén mindössze 39,3 milliárd dollár (ebből a szövetségi kormányzaté 35,8 milliárd dollár, a helyi kormányzatoké 1,5 milliárd dollár).

Clifford G. Gaddy és Barry W. Ickes szerint Putyin számára szükségszerű volt az adósság visszafizetése Oroszország szuverén nemzeti státusának biztosítása érdekében, vagyis ahhoz, hogy Oroszországnak többé ne kelljen alárendelnie magát a külföldi érdekeknek. Putyin tanult a Szovjetunió bukása előtti idők tapasztalataiból. Ahogy a szerzőpáros némileg leegyszerűsítve, de találóan fogalmaz: miközben Putyin az oligarchák exportbevételeit arra használta fel, hogy a kormányzat külső adósságát közel 100 milliárd dollárral csökkentse, addig az oligarchák ennél sokkal nagyobb, közel 500 milliárd dolláros új külső adósságot halmoztak fel.⁴⁴

A 157 milliárd dollárra felduzzadt Stabilizációs Alapot 2008. február 1-jén választották szét a Tartalékalapra (nagysága: 125,19 milliárd dollár vagy 3,058 billió rubel) és a Nemzeti Jóléti Alapra (32,00 milliárd dollár vagy 783,31 milliárd rubel).⁴⁵

A Tartalékalap a Stabilizációs Alap szerepét vette át, a Tartalékalapban azonban már nemcsak a nyersolajtermelésből és -exportból származó bevételek gyűlnek.⁴⁶ Az OECD már az orosz gazdaságról szóló 2006-os felmérésében úgy vélte, hogy a Stabilizációs Alap bevételeit bővíteni lehetne a többi olajárhoz kapcsolódó bevételtöbblettel, így a gázexportból adódó pluszbevételekkel.⁴⁷

Az olaj- és gázbevételek „elosztása” úgy működött, hogy ha az olaj- és gáztranszfer teljesült, az olaj- és gázbevételek a Tartalékalapba kerültek. Az olaj- és gáztranszferhez hasonlóan a Tartalékalapnál is meghatároztak egy küszöböt: ez a GDP tíz százaléka lett az adott pénzügyi évben. (Az abszolút számot – a „normatív nagyságot” – ebben az esetben is mindig a költségvetési törvényben rögzítik.)⁴⁸ Úgy gondolták, hogy ez a mennyiség elégséges legalább három évre a költségvetési kötelezettségek teljesítésére, ha az olaj- és gázárak jelentősen visszaesnének. (Oroszország 2008-tól hároméves költségvetéseket fogad el.)

Miután a Tartalékalapban lévő eszközök nagysága elérte a GDP tíz százalékát, az olaj- és gázbevételeket a Nemzeti Jóléti Alapba irányították.⁴⁹ A

---

⁴⁴ Gaddy – Ickes (2009)

⁴⁵ Minfin.

<http://www1.minfin.ru/en/reservefund/statistics/amount/index.php?id4=5817>,
<http://www1.minfin.ru/en/nationalwealthfund/statistics/amount/index.php?id4=5830>

⁴⁶ Minfin. <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/mission/>

⁴⁷ Economic survey of the Russian Federation, 2006. Summary. 2006. november.
<http://www.oecd.org/dataoecd/58/49/37656835.pdf>

⁴⁸ Minfin. <http://www1.minfin.ru/en/reservefund/mission/>

⁴⁹ Minfin. <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/accumulation/>; Weaver, Courtney: Crisis Silencing Kudrin's Critics. The Moscow Times, 2008. november 7.

Nemzeti Jóléti Alapot – eredetileg – kizárólag az önkéntes nyugdíjfelhalmozás kofinanszírozására és a nyugdíjalap hiányának a fedezésére szánták.⁵⁰

A nemzetközi tartalékok az 1999-es 11-12 ezer dollárról (amely nem volt sokkal több, mint a magyar szint), 2008 közepére megközelítették a 600 milliárd dollárt. Oroszország ezzel a harmadik helyen állt Kína és Japán után.

1.4. A válság előtt tervezett jövő: Oroszország hosszú távú, 2020-ig szóló társadalmi és gazdaságfejlesztési koncepciója

Putyin ideje alatt a prioritás nem a hosszú távú növekedésbe való beruházás volt, hanem a rövid távú sokkokkal szembeni rugalmasság növelése.⁵¹ Oroszország a stabilizációt követően nem lépett modernizációs fázisba a 2000-es évek közepétől, amikor a Kreml már mindent megkapott: a politikai hatalmat, az erőforrásokat és a széles társadalmi támogatottságot.⁵²

Dmitrij Medvegyev megválasztása előtt, 2008 februárjában azt hangsúlyozta, hogy Oroszországnak az elkövetkező négy évben négy „i”-re kell koncentrálnia: az intézményekre, az infrastruktúrára, az innovációra és az investíciókra.⁵³ Később Medvegyev egy ötödik „i”-vel egészítette ki a sort: az intellektussal.

A helycserére készülő Putyin Medvegyev négy „i”-jének bejelentése előtt egy héttel vázolta fel Oroszország 2020-ig szóló fejlesztési stratégiáját.⁵⁴ A kormány még 2006 nyarán kezdett el dolgozni a hosszú távú, 2020-ig szóló társadalmi és gazdaságfejlesztési koncepción,⁵⁵ majd végül 2008 novemberében fogadta el a kormányzat tevékenységének fő irányait 2012-ig rögzítő dokumentummal együtt.

A koncepció már az elején – rövid fejtegetést követően – leszögezi, hogy Oroszország visszanyerte gazdasági hatalmi státusát. A koncepció szerint 2015–2020-ra Oroszországnak az öt legnagyobb gazdaság közé kell kerülnie a vásárlóerő-paritáson számolt GDP alapján. A lakosság jö-

---

⁵⁰ Minfin. <http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/expenditure/>

⁵¹ Gaddy – Ickes (2009)

⁵² Dutkiewicz (2009)

⁵³ RIA Novosztji, 2008. február 15. <http://en.rian.ru/russia/20080215/99286756.html>

⁵⁴ http://eng.kremlin.ru/speeches/2008/02/08/1137_type82912type82913_159643.shtml

⁵⁵ Sutela (2009)

vedelme és életminősége 2020-ra el kell, hogy érje a fejlett gazdaságokét. Cél, hogy az egy főre jutó GDP-t a 2007-es 13,9 ezer dollárról (amely az OECD-átlag 42 százaléka) 30 ezer dollár fölé (az OECD-átlag 70 százaléka) növeljék 2020-ra.

A koncepció két szakaszra bontja a 2020-ig tartó időszakot: az első szakasz 2012-ig szól. A 4. táblázatban néhány elérendő célt emeltünk ki.

4. táblázat
Oroszország 2020-ig szóló társadalmi és gazdaságfejlesztési koncepciójának néhány elérendő célja

	2012-ben 2007-hez képest	2020-ban 2012-höz képest
Születéskor várható élettartam növelése	2,5 évvel	2 évvel
GDP növekedése (%)	37-38	64-66
Munkatermelékenység növekedése (%)	40-41	71-78
GDP-re vetített energiaigényesség csökkenése (%)	81-83	70-75
A lakosság rendelkezésre álló reáljövedelmének növekedése (%)	53-54	64-72
Állóeszköz-felhalmozás növekedése (%)	80-85	115-123
	GDP-hez mérten (%)	
K+F-kiadások (magán és állami kiadások)	1,4-1,6	3
Oktatási kiadások (magán és állami kiadások)	5,5-5,7	6,5-7
Egészségügyi kiadások (magán és állami kiadások)	5,2-5,4	6,7-7

Forrás: <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/strategicPlanning/concept/doc1248450453794>

A koncepció fogadtatása Putyin 2003-ban kitűzött céljához hasonlóan szigorú kritikát kapott.

1.5. Szuverenitás

A 2000-es években elért eredmények törékeny alapokon nyugodtak, ám a növekedés és a stabilitás legitimitást adtak a 2003-ban új irányt vett putyini rendszernek.

A grúziai forradalom idején Oroszországban már folyt a Jukosz elleni hadjárat, amely a 2003. decemberi dumaválasztásokkal együtt egy új korszak kezdetét jelezték. Nyilvánvalóvá vált, hogy „az első putyini évek stabilizációs kurzusa nem egy majdani demokratikus konszolidációt alapoz meg, hanem egy [...] autoriter modernizációs programot”.⁵⁶ Anders Åslund azt hangsúlyozza, hogy az autoriter visszarendeződés nem volt elkerülhetetlen: a *Freedom House* értékeléseiből jól látszik, hogy Oroszország és Ukrajna a polgári és politikai jogok érvényesülése terén eltérő útra tértek a kilencvenes évek második felében.⁵⁷

Az orosz demokrácia milyenségét leíró fogalom, az irányított demokrácia helyét 2006-ban a szuverén demokrácia váltotta fel. Az új koncepciót a Kreml politikai stratégiája, Vlagyiszlav Szurkov 2006 elején alkotta meg.⁵⁸ Póti László tolmácsolásában ez két dolgot jelent: a sajátos orosz demokráciamodellt, és azt, hogy nincs politikai szuverenitás gazdasági szuverenitás nélkül. Sz. Bíró Zoltán három elemet emel ki. A fogalmon egyrészt azt kell érteni, hogy az Oroszországra vonatkozó döntések joga Oroszországot illeti meg, vagyis nem kérnek a külső irányításból. Másodszor: Oroszország dönti el, hogy mi tekinthető demokratikusnak. Harmadszor pedig: csak két szuverén demokrácia van a világon: az Egyesült Államok és Oroszország.⁵⁹ Thomas Gomart szerint Oroszország nem fél attól, hogy egyedül – stratégiai magányában – marad.⁶⁰

2) Válság Oroszországban

2.1. A válság hatása az orosz gazdaságra

A gyorsan romló globális körülmények alapvetően két irányból érintették Oroszországot 2008 nyarán. Egyrészt a globális hitelpiacok beszűküléséből adódó likviditási válság, másfelől az olajárak hirtelen visszaesése sújtotta Oroszországot. Ezekhez jöttek még a befektetők bizalmát tovább rontó olyan történések, mint a Mecsel bányászati és fémipari társaság ügye,

---

⁵⁶ Sz. Bíró Zoltán (2007)

⁵⁷ Åslund (2008), p. 278.

⁵⁸ Póti (2006)

⁵⁹ Merre tovább, Oroszország? Beszélgetés Sz. Bíró Zoltán történéssel, Oroszországszakértővel. *Nemzet és Biztonság*, 2010/3. évf., 3. sz., április, pp. 61–74.

⁶⁰ Gomart (2010)

valamint a TNK-BP olajtársaságon belüli viták 2008 júliusában, s legfőképpen az orosz–grúz háború 2008 augusztusában, amelyet hatalmas tőkekivonás követett.

A Világbank szakaszolását követve az *orosz pénzügyi krízis első szakasza* a 2008. május 19. és szeptember 12. közötti időszak, amely alatt az RTS index a csúcsról folyamatosan csökkent, főként a nemzetközi tényezőknek köszönhetően. Az olajár 2008. július 3-át követően a történelmi rekordról lejtmenetbe kapcsolt, s együtt mozgott a tőzsdeindexszel.

Az *orosz pénzügyi válság második fázisa* a likviditási és bizalmi válság kicsúcsosodása: a 2008. szeptember 15–19-i hét. A Lehman Brothers csődvédelemét és az AIG kölcsönkérelmét követően eluralkodott a pánik, a bankközi piac gyakorlatilag befagyott, az orosz Pénzpiaci Szövetségi Szolgálat szeptember 17-én két napra bezárta a tőzsdéket.

Az *orosz pénzügyi válság harmadik szakasza* a gyors és erőteljes politikai válaszá. A 2008. szeptember 17-i bejelentéseket a 2008. szeptember 29. és október 14. közöttiek követték.⁶¹

Az RTS index a 2008. május közepi mindenkori csúcsról 2009 januárjára ötödére esett vissza. A Vnyesekonombank a Nemzeti Jóléti Alapból 175 milliárd rubelt kapott a pénzügyi piacok megsegítése érdekében, az orosz társaságok részvényeinek és kötvényeinek vásárlására. A VEB már a kezdetektől fogva fontos szerepet vállalt a válságkezelésben, mégpedig biztosíték nélküli alárendelt kölcsöntőke nyújtásával a bankoknak (a Nemzeti Jóléti Alap által a VEB-nél erre a célra elhelyezett összegből), a külföldön felvett hitelek refinanszírozásával (jegybanki forrásból), majd később a KKV-programmal (a Nemzeti Jóléti Alapból).

Az Urals típusú nyersolaj hordónkénti átlagára a 2008. júliusi 129,7 dolláros csúcsról (havi átlagár) szeptemberre 97,0, decemberre 39,2 dollárra csökkent. Az olajárak 2009. május elején 50 dollár fölé, augusztusban pedig 70 dollár fölé emelkedtek, s 2010 első öt hónapjában durván 70–80 dollár között ingadoztak.

A színesfémek piacán a 2008 negyedik negyedévben bekövetkezett nagy áresést követően 2009 januárja és decembere között a réz ára 2,2-szeresére, a nikkelé és az alumíniumé pedig másfélszeresére nőtt. Ennek ellenére 2009-ben az alumínium ára 35,3 százalékkal, a rézé 26 százalékkal, a nikkelé pedig 30,6 százalékkal maradt el a 2008-as szinttől.

A rubel az elmúlt évek felértékelődése után 2008. augusztus eleje és 2009. február közepe között drasztikus leértékelődésen ment keresztül. A nemzetközi tartalékok összege ugyanekkor a közel 600 milliárd dolláros szintről több mint 200 milliárd dollárral csökkent. A piac akkor attól félt, hogy a jegybank nem lesz képes stabilizálni a rubelt, s közben feléli a de-

⁶¹ World Bank, Russian Economic Report, 17. sz., 2008. november, p. 22.
http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer17_eng.pdf

vizatartalékokat.⁶² Anatolij Csubajsz, az oroszországi privatizáció atyja, ma a nanotechnológiáért felelős Rosznano állami korporáció vezérigazgatója szerint a nemzetközi tartalékok nélkül a rubel nyolc-kilencszeres leértékelődést szenvedett volna el.⁶³ Alekszej Kudrin pénzügyminiszter 2009. június elején azt állította, hogy három-négy év szükséges ahhoz, hogy a leértékelés után a rubel iránti bizalom helyreálljon.⁶⁴

A 2008 őszen–télén bekövetkezett gazdasági esés mélysége teljesen váratlanul érte a kormányzatot és a szakértők többségét. 2008 novemberétől már mindhárom iparágban (bányászat; feldolgozóipar; villamosenergia-, gáz- és vízellátás), sőt, minden alszektorban csökkent a kibocsátás. Az orosz GDP végül 2009-ben a kormányzat által várt 8,5 százalék helyett 7,9 százalékkal zsugorodott. Az IMF adatbázisa szerint ennél nagyobb visszaesés mindössze öt államban volt a világon: Észtországban (-14%), Örményországban (-14,4%), Litvániában (-15%), Ukrajnában (-15,1%) és Lettországon (-18%). Az orosz gazdaság visszaesése 2009-ben jóval erőteljesebb volt, mint az 1998-as válság idején (5,3%), ám elmaradt a Szovjetunió összeomlása utáni évektől (1992: 14,5, 1993: 8,7, 1994: 12,7%).⁶⁵

Míg a válság előtt a feldolgozóipar nagy dinamikával, a kitermelőipar pedig már szerény mértékben bővült, addig 2009-ben a feldolgozóipar 16 százalékkal zuhant, a kitermelőipar viszont csak 1,2 százalékkal csökkent. 2009-ben a válság a feldolgozóiparban a legerőteljesebben a szállítóeszközök (-38%), a villamos gépek és műszerek (-31,6%), a gépek és berendezések (-28,4%), valamint a nem fém ásványi termékek gyártását (-24,8%) érintette.⁶⁶ Az AvtoVAZ szerint az oroszországi autógyártás 2009-ben 59,8 százalékkal (722 400 darabra) zuhant, s ezzel 1972 óta

---

⁶² abc News, 2010. január 22.

<http://abcnews.go.com/Business/wirestory?id=9637367&page=1>

⁶³ Vedomosztji, 2009. március 23.

<http://www.vedomosti.ru/newsline/index.shtml?2009/03/23/746162>

⁶⁴ Minfin Rosszii, Viskazivaniija rukovodstva, 2009. június 5.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>

⁶⁵ World Economic Outlook Database. 2010. április.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/index.aspx>; Davis, Christopher: Demography, Health and the Economy in Russia in the Transition Period. CEELBAS Public Policy Conference “Russia Beyond 2008”, St. Antony’s College, Oxford, 2007. december 15. http://www.ceelbas.ac.uk/events/C_Davis_presentation.ppt

⁶⁶ MER (2010a): Ob itogah szocialno-ekonomicseszkovo razvityija Rosszijoszkoj Fegyeracii v 2009 godu. Minisztversztvo ekonomicseszkovo razvityija Rosszijoszkoj Fegyeracii (MER), Moszkva, február 3. http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/economylib4/mer/resources/c8d96c80414693d6a307af1ca5c9d9b2/itogi_2009.zip

nem volt ilyen gyenge év.⁶⁷ Az oroszországi autóértékesítés 49 százalékkal esett vissza 2009-ben.⁶⁸

A mezőgazdaság volt az egyedüli ágazat, amely 2009-ben is bővült: a 2008-as 10,8 százalékot követően 1,2 százalékkal. A válság alatt, 2009-ben létrehozott állami Egyesített Gabonavállalat ambiciózus célokat tűzött ki: 2010. január végi közlése szerint a világkereskedelem kilenc százalékát akarja adni 2015-re és évi nyolc millió tonnás exportra számít az elkövetkező két évre. 2015-re évi 16 millió tonna gabonát szállítana, míg a tervezett teljes orosz export ekkorra évi 38 millió tonna.⁶⁹ Oroszország 2008-2009-ben 23 millió tonna gabonát exportált.⁷⁰ Jelenleg a nagy aszály súlyos következményeivel kell szembenézni.

Az ipari termelés 2010 első felében már 10,2 százalékkal nőtt szemben a 2009-es 10,8 százalékos csökkenéssel. Az előző év azonos hónapjához képest a bányászat 2009 októberétől, a feldolgozóipar 2009 decemberétől, a villamosenergia-, gáz- és vízellátás 2009 novemberétől bővül. Az autógyártásnak óriási lendületet adott a 2010 márciusában elindított roncsprémiumprogram.

A 2009-ben 16 százalékkal szűkülő építőipar továbbra sem érte el a gödör alját, az állóeszköz-felhalmozás azonban 2010 márciusától már növekedik (a 2009-es 16,2 százalékos esést követően).

A munkanélküliségi ráta a 2007-es 6,1 százalékkal szemben 2008-ban 6,4, 2009-ben pedig 8,4 százalékot ért el. A csúcs a 2009. februári 9,4 százalék volt; 2010 májusára 7,3 százalékra mérséklődött. 2007-hez képest 2008-ban átlagosan mintegy 200 ezer fővel volt több munkanélküli, 2009-ben további 1,5 millióval. A munkanélküliség a Világbank előrejelzéseinél jóval kisebb mértékben nőtt 2009-ben. A Világbank szerint ennek a fő oka a részmunkaidős foglalkoztatás és a kényszerszabadságolások voltak. A hosszú távú munkanélküliség aránya a 2009. februári 27 százalékról 2009 decemberére 33 százalékra nőtt. A munkanélküliség leginkább a fiatal (20–24 éves) városi férfiakat veszélyezteti.⁷¹

Putyin világossá tette, elvárja, hogy a válság alatt a vállalatok korlátozzák az elbocsátást, s „nyeljék le” a veszteséget a társadalmi elégedetlenség és a tömeges zavargások elkerülése végett.⁷²

---

⁶⁷ Auto Industry Hits Nadir. The Moscow Times, 2010. március 16.

⁶⁸ Antonova, Maria: Car Sales Sink 49%, Seen Level This Year. The Moscow Times, 2010. január 15.

⁶⁹ Grain Trader Seeks 9% of World Market. The Moscow Times, 2010. január 29.

⁷⁰ Reuters, 2009. december 23. <http://in.reuters.com/article/idINIndia-44953320091223?sp=true>

⁷¹ World Bank, Russian Economic Report, 21. sz., 2010. március, pp. 6–8.

⁷² Reuters, 2009. október 30. <http://uk.reuters.com/article/idUKLU27573520091030>

A kiskereskedelmi forgalom 2010 januárjától nő – a lassuló infláció és a magasabb bérek következtében.⁷³

Az orosz infláció éves szinten 2010. áprilisban, majd májusban is mindössze hat százalék volt, amely 1998 júliusa óta a legalacsonyabb adat. Putyin 2010. május végén a magánvállalatokat – az acélgyártóktól az erőművekig – is arra kérte, hogy fogják vissza magukat az áremelés terén.⁷⁴ A kamatcsökkentési periódus 2009 áprilisában indult meg. 2010. június 1-jére – 14 lépésben – 7,75 százalékra mérséklődött a 2008 decemberétől 13 százalékra emelt refinanszírozási kamatláb.⁷⁵

A reálbérek 2009 decemberétől emelkednek az előző év azonos időszakához képest. Az hogy a reálbérek 2009-ben csak 2,8 százalékkal csökkentek, az állami szektor béremeléseinek volt köszönhető: az egészségügyben 5,6, az oktatásban 7,8, az államigazgatásban 2,8 százalékos volt a reálbérnövekedés, miközben az iparban 5,7, a pénzügyi szektorban 8,9, az építőiparban pedig 11,9 százalékos volt a reálbérek esése.⁷⁶ A rendelkezésre álló reál-pénzjövödelmek azonban 2009-ben is nőttek: 2,3 százalékkal.

A kormány azon ígéretének megfelelően, hogy a legfőbb prioritás a szociális kötelezettségek teljesítése, a nyugdíjak jelentősen megugrottak az elmúlt időszakban: reálértékben 2008-ban 18,1 százalékkal, 2009-ben pedig 10,7 százalékkal. 2010-ben ezeknél is nagyságrendekkel nagyobb mértékű emelés ment már eddig végbe – sokak szerint különösen populista módon. A nyugdíjemelés nem független a nyugdíjas választók nagy arányától és attól, hogy aktívabbak is a választásokon, mint a többi csoport.

A reálnyugdíjak 2010 januárjában 45 százalékkal voltak magasabbak 2009 januárjához képest.⁷⁷ Putyin azt a célt követte, hogy 2010. január 1-jétől ne maradjon egyetlen állampolgár sem, akinek a nyugdíja más szociális kifizetésekkel együtt ne érné el az adott szubjektum (régió) szerinti nyugdíjas létminimumot.⁷⁸ Putyin 2010. áprilisi éves – az Állami Dumához intézett – miniszterelnöki beszéde szerint ezt teljesítették is.⁷⁹ Kudrin

---

⁷³ Retail Sales Up for First Time in 12 Months. The Moscow Times, 2010. február 19.

⁷⁴ Reuters, 2010. május 31.

<http://www.reuters.com/article/idUKLDE64U1AF20100531?type=companyNews>

⁷⁵ Orosz Központi Bank.

http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.asp?file=credit_statistics/refinancing_rates_e.htm

⁷⁶ World Bank, Russian Economic Report, 21. sz., 2010. március, pp. 6–8.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/6238985-1269435660465/RER21eng.pdf>

⁷⁷ Roszsztat (2010).

⁷⁸ Prime Minister Vladimir Putin has presided over a meeting of the Russian Government Presidium. Prime Minister of the Russian Federation – Working Day, 2009. június 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/news/4448/>

⁷⁹ Prime Minister Vladimir Putin delivers a report to the State Duma on government performance, 2010. április 20. <http://premier.gov.ru/eng/events/news/10291/>

ellenkezése és érvelése ellenére, a nyugdíjemelés 2010. április 1-jétől folytatódott, amelyet áprilisban még a győzelem 65. évfordulója alkalmából egyszeri tételek is kiegészítettek.⁸⁰ A létminimum alatt élők száma és aránya Oroszországban a 2008-as és 2009-es évközi növekedést követően végül 2009-ben a 2007-es szint alá csökkent.

A népesség természetes fogyása a válság alatt tovább mérséklődött: 2008-ban 362 ezerre, 2009-ben pedig kevesebb mint 250 ezerre. A migránsok 2008-ban 71 százalékkal kompenzálták a népességfogyást.⁸¹

A válság előtti hatalmas hitelezési boomot követően a lakossági hitelállomány nominálértéken 2009-ben 11 százalékkal csökkent, míg a vállalati hitelállomány gyakorlatilag nem változott (0,3 százalékkal nőtt).⁸² Emlekezetes volt, amikor Putyin – nem törődve a rossz hitelekkel – 2009. június végén arra szólította fel az állami (ellenőrzésű) bankokat, hogy hitelezzenek többet, s meghatározta, hogy 2009. október elejéig mennyivel kellene nőnie a hitelfortfóliónak. A jegybank szerint 2009 negyedik negyedévében már elérhetőbbé váltak a hitelek. Putyin 2010. április közepén reményét fejezte ki, hogy a bankok gyorsabban fognak reagálni a kamatvágásra: csökkentik a kamatokat.⁸³

A háztartások hitelfelvétele 2010 júniusában már negyedik hónapja nőtt. A lakossági betétek 27 százalékkal, 1,58 billió rubellel (52 milliárd dollár) bővültek 2009-ben. A növekedési ütem csaknem kétszer akkora volt, mint a 2008-as.

A nagy bedőlésektől való félelem ellenére mind a bankszektor, mind a nem pénzügyi társaságok nagyrészt teljesítették adóssághkötelezettségeiket. A bankok nagyobb nehézségekbe ütköztek a hitelmegújítás során, mint a nem pénzügyi vállalatok. Ezzel összefüggésben a bankok külső adóssága 166,3 milliárd dollárról 127,2 milliárd dollárra csökkent 2009 folyamán. A nem pénzügyi társaságok nemcsak az adósság jelentős részét újították meg, hanem még újabb adósságot vállaltak magukra, így a külső adósságuk 2009 végén 298,5 milliárd dollárra rúgott a 2008 végi 280,9 milliárd dollárral szemben.⁸⁴

Az áruexport a 2008 negyedik negyedévi összeomlást követően a szénhidrogén- és nyersanyagárak emelkedésével párhuzamosan 2009 és 2010

---

⁸⁰ Penszionnij Fond Rosszijoszkoj Fegyeracii, Pressz-centr, 2010. március 30. http://www.pfrf.ru/press_center/14894.html; Kudrin Protests as Pensions Increased. The Moscow Times, 2010. március 5.

⁸¹ Krainova, Natalya: Immigrants Will Be Offered Option to Buy Work Licenses. The Moscow Times, 2009. április 9.

⁸² A lakossági hitelek 2007-ben 57,8, 2008-ban 35,5 százalékkal, a vállalati hitelek 2007-ben 51,5, 2008-ban pedig 34,3 százalékkal bővültek.

⁸³ Putin's Advice to Lenders. The Moscow Times, 2010. április 12.

⁸⁴ World Bank, Russian Economic Report, 21. sz., 2010. március, p. 11.; Orosz Központi Bank http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/debt_est_e.htm

folymán fokozatosan növekedett. Az orosz áruexportban 2009-ben a nyersolaj (33,3%), az olajtermékek (15,9%) és a földgáz (13,9%) együttesen 66,7 százalékkal részesedett, míg a fémek és az azokból készült termékek 11,2 százalékkal.

Míg a nyersolaj és az olajtermékek exportja mennyiségben mérve 1,8, illetve 5,3 százalékkal nőtt, addig a földgázé 13,8 százalékkal csökkent.⁸⁵ Az orosz áruimport 2009-ben dollárban 37,3 százalékkal, naturáliában mérve 36,7 százalékkal esett vissza.⁸⁶ Az orosz kereskedelmi mérleg többlete 2009-ben a 2008-as több mint harmadával csökkent (111,6 milliárd dollárra), a folyó fizetési mérleg szufficitje kevesebb mint felére (49,0 milliárd dollárra) esett vissza.⁸⁷

A nettó privát tőkekiáramlás a 2008-as rekordnagyságú 133,9 milliárd dollárt követően 2009-ben 57,2 milliárd dollárt ért el.

A tőke- és pénzügyi mérleg hiánya a tőkekiáramlás lassulásával javult 2009-ben 2008-hoz képest. A hiány a 2008-as 131,3 milliárd dollárral szemben 44,4 milliárd dollár volt.⁸⁸

A központi bank adatai szerint 2009-ben az oroszországi közvetlen tőkebefektetések nagysága 38,7 milliárd dollár volt, amely a 2008-as fele.⁸⁹ A statisztikai hivatal metodológiája szerint a 2009-es érték csak 15,9 milliárd dollárra rúgott, amely több mint 40 százalékos csökkenés 2008-hoz viszonyítva.⁹⁰ A KPMG vizsgálata szerint az orosz M&A-piac 2009-ben 2008-hoz képest 62 százalékkal, míg a 2007-es csúcshoz képest 71 százalékkal, 46,1 milliárd dollárra szűkült.⁹¹

Vlagyimir Putyin miniszterelnök 2009. december végén a hosszú távra szóló beruházások ösztönzése mellett a spekulatív jellegű befektetések

---

⁸⁵ MER (2010b): O tyekuscsej szituacii v ekonomike Rosszijoszkoj Fegyeracii po itogam janvarja 2010 goda. MER, Moszkva, február 26., p. 78.
<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/economylib4/mer/resources/a2f9f080418d214cb4a8f480492c4800/1.zip>

⁸⁶ MER (2010a): pp. 118–119.; MER (2010b): p. 77.

⁸⁷ Orosz Központi Bank.

http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_payments_est_e.htm
http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_paym_an_09_e.htm&pid=svs&sid=pbDK_an

⁸⁸ Orosz Központi Bank.

http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_paym_an_09_e.htm&pid=svs&sid=pbDK_an

⁸⁹ Orosz Központi Bank.

http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_payments_09_e.htm&pid=svs&sid=pbNP

⁹⁰ Roszstat. http://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d04/37inv27.htm

⁹¹ M&A Market in Russia in 2009. KPMG, 2010.

http://kpmg.ru/russian/supl/publications/surveys/MA_Survey_2009.pdf

korlátozását helyezte kilátásba.⁹² 2010. május közepi közlés szerint a három évnél rövidebb befektetésekre ezt 2010. decemberre meg is teszik.⁹³ Különleges nemzetközi figyelmet kapott 2009 szeptemberében, hogy Putyin a Jamal-félszigeten fogadta a potenciális gázipari befektetőket.

A nemzetközi tartalékok értéke a 2009. februári–májusi 385 milliárd dollár körüli szintről 2010. május elejére 461 milliárd dollárra emelkedett (2010. június elejére 456 milliárd dollárra csökkent).⁹⁴ Közel ennyivel (453 milliárd dollárral) ugrott meg csak 2009-ben a nemzetközi tartalékok nagysága Kínában, elérve ezzel a 2,4 billió dollárt.⁹⁵ A nemzetközi tartalékok Japánban 2010. június elején 1,050 billió dollárra rúgtak.⁹⁶

2.2. Válságkezelő intézkedések 2008–2009-ben

Az olajalapok (amelyek együttes nagysága 2008 végén a GDP több mint 16 százaléka volt) és a nagyon alacsony államadósság (2008 végén a GDP 6,5 százaléka) széles lehetőséget teremtettek a válságkezelő intézkedésekre, a külső sokkok hatásainak az enyhítésére.⁹⁷

A 2009-es válságkezelő csomag 2009. júniusi elfogadásáig számos listával találkozhattunk a válságkezeléssel kapcsolatban. Gyűjtésünk szerint ezek a következők voltak.

1. Az első a kormányzat által 2008. november 6-án elfogadott, a pénzügyi szektort és a gazdaság különböző ágazatait illető akcióterv volt. Az akcióterv 55 intézkedést sorolt fel.
2. A kormányzat és a jegybank eddigi lépéseit magában foglaló lista 2008. december 29-én jelent meg.⁹⁸

⁹² VG.hu, 2009. december 29. <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/putyin-intezkedest-igert-a-spekulativ-toke-korlatozasara-300890>

⁹³ State Sees Capital Controls This Year. The Moscow Times, 2010. május 12.

⁹⁴ IMF <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/rus/eng/currus.htm>; Orosz Központi Bank. http://www.cbr.ru/eng/hd_base/mrrf/?C_mes=01&C_year=2008&To_mes=05&To_year=2010&mode=&x=47&y=7

⁹⁵ <http://shine.yahoo.com/channel/none/forex-reserves-1432033/>

⁹⁶ IMF, International Reserves and Foreign Currency Liquidity, Japan. <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/IRProcessWeb/data/jpn/eng/curjpn.htm#I>

⁹⁷ Russian Federation: 2009 Article IV Consultation—Staff Report; Staff Statement; Public Information Notice on the Executive Board Discussion. IMF Country Report, 09/246. sz., 2009. augusztus, p. 44.; http://www.budgetrf.ru/Publications/Schpalata/Zakluchenia/ACH_ZAKL200911041925/ACH_ZAKL200911041925_074.htm

⁹⁸ RosInvest.Com, 2008. december 29. <http://www.rosinvest.com/news/485572/>. Lásd még: http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc.

3. Kudrin az „orosz Közgazdasági Szemle”, a Voproszi Ekonomiki 2009. januári számában ismertette a pénzügyi krízis leküzdésére tett, illetve teendő adó- és költségvetési intézkedéseket és megmagyarázta az orosz gazdaság bajait. Ez maga volt a Kudrin-doktrína.⁹⁹
4. Miután a kormány 2009. március 19-én elfogadta a válságellenes program tervezetét, még aznap be is mutatták az intézkedések listáját. (A 2008-ban elfogadott intézkedések szintén felsorolásra kerültek itt.)¹⁰⁰
5. A programtervezetet ezután társadalmi vitára bocsátottak,¹⁰¹ amely azonban nem tartott sokáig, 2009. április 6-án már fel is került az internetre a módosítás.¹⁰² Fontos tudni, hogy a 2009. április 6-i listán lévő számok megegyeznek a március 19-i verzióban lévőkkel.¹⁰³
6. Ezt követően, 2009. április végén gyökeresen módosították a 2008 novemberében 2009-re elfogadott szövetségi költségvetést. A kormány – noha az intézkedések végrehajtása már folyt – végül csak 2009. június 19-én fogadta el a 2009-es válságkezelő programot, amelynek a végrehajtásához egy akciótervet is mellékeltek.¹⁰⁴

A 2009-es válságkezelő csomag hét prioritást határozott meg:

- a) A szociális kötelezettségek teljes mértékű teljesítése és az emberi erőforrás fejlesztése.
- b) Az ipari és technológiai potenciál megőrzése és fejlesztése a jövőbeli növekedéshez. E prioritás értelmében – elvileg – csak azok a vállalatok számíthatnak segítségre, amelyek célja a termelés modernizálása, a hatékonyság növelése, a piac versenyképes termékekkel való ellátása, de a hitelszűke és a csökkenő kereslet miatt ideiglenesen problémái vannak. A program ki meri mondani, hogy a krízis egyúttal lehetőség arra, hogy megszabaduljanak a hatékonytalan vállalatoktól.
- c) Az orosz termékek iránti belföldi kereslet élénkítése.
- d) Az innováció elősegítése és a gazdaság szerkezeti átalakítása.
- e) Kedvező feltételek teremtése a gazdasági fellendüléshez a piaci intézmények fejlesztése és a vállalkozások útjában álló akadályok eltávolítása révén.
- f) Erős pénzügyi rendszer megteremtése.

⁹⁹ Russzkij Newsweek, 2010. május 16. <http://www.runewsweek.ru/country/34289/>

¹⁰⁰ A programtervezet elérhető: <http://kreml.org/other/207973731;>
[http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P6.pdf;](http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P6.pdf)
<http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P5.pdf>

¹⁰¹ Gurvich et al. (2010), p. 11.

¹⁰² Lásd: <http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>

¹⁰³ Government Posts Revised Anti-Crisis Plan on Web Site. The Moscow Times, 2009. április 7.

¹⁰⁴ Az akcióterv szövege: <http://premier.gov.ru/static/plan.doc>

g) A makrostabilitás biztosítása, az orosz és a külföldi befektetők bizalmának megőrzése.

A Világbank szerint 2009-ben az összes tervezett intézkedés 98,4 százaléka valósult meg, s csak néhány intézkedéssel maradtak el, így

- * az új gépkocsik vásárlására szánt fogyasztói hitelek terén (2 milliárd rubelből mindössze 187,7 millió rubelt használtak fel),
- * a légitársaságoknak nyújtandó állami támogatásokkal (11 milliárd rubel helyett 6,1 milliárd rubelt kaptak),
- * az autóipar támogatásával (a 38 milliárd rubeles keret 91,8 százaléka ment el), továbbá
- * a munkaerőpiaci intézkedésekre és a régiók támogatására szánt összegekkel (77,7 milliárd rubel 89,7 százaléka lett felhasználva).¹⁰⁵

A kormányzat számításai szerint az ösztönző csomag 2009-ben két százalékponttal enyhítette a GDP esését.¹⁰⁶ (5. táblázat és a Függelék F5. táblázat)

5. táblázat
Kiadások a válságkezelő intézkedésekre 2009-ben
(Mrd RUB)

	Terv	Tény
<i>Összesen</i>	<i>2 244,0</i>	<i>2 412,0</i>
Ágazati intézkedések	1 625,8	1 734,9
Bankrendszer támogatása	280,0	280,0
Lakosság támogatása	593,7	652,6
Az Eurázsiai Gazdasági Közösség krízisellenes alapjához való hozzájárulás	24,5	24,5

Forrás: Mau, V.: *Ekonomicseszkaja polityika 2009 goda: mezdsu kriziszsom i modernizacijej*. Voproszi Ekonomiki, 2010/2. sz., p. 9.

A Világbank szerint a válságkezelő csomag mérete megfelelő volt, különösen a pénzügyi szektort célzóé, de a szerkezete és a végrehajtása lehetett volna hatékonyabb is. Általában véve három hibát ró fel.

- * Az adócsökkentés, illetve az általános és nem célzott intézkedések (nyugdíjak és bérek emelése) megdrágították a csomagot.
- * Mivel az infrastruktúra és a célzott szociális segítségnyújtás viszonylag kis figyelmet kapott, az intézkedések multiplikatív hatása is kisebb, mint az különben lehetett volna.

¹⁰⁵ World Bank, Russian Economic Report, 21. sz., 2010. március, p. 14.

¹⁰⁶ BOFIT Weekly, 6. sz., 2010. február 12. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/F41732EE-57E8-4C14-89C4-7B166454205C/0/w201006.pdf>

* A legtöbb intézkedést a Világbank szerint 2009 második felében hajtották végre, ám a válság 2009 első felében volt a legmélyebb.¹⁰⁷

A válságkezelés szociális irányultsága mögött a politikai okok mellett gazdasági érv is áll: a belföldi termelésű termékek várt növekvő fogyasztása (a szegény rétegek részéről). Valerij Mironov 2010. április végén azt állította, hogy a növekvő reálbérek nem ösztönzik a termelés növekedését, a jövedelmet vagy importárura költik el, vagy betétbe helyezik el.¹⁰⁸

Mások szerint az volt a probléma, hogy az intézkedések túlságosan is az életképtelen, a szovjet érából megmaradt óriásvállalatokra koncentráltak, s ezzel a régi struktúrákat erősítették meg, annak ellenére, hogy a válságkezelő csomagban leszögezték, csak a hatékony vállalatokat támogatják. A hatékonytalan vállalatokat egyrészt szociális okokból segítették, másrészt hogy elkerüljék azt, hogy fontos iparágak teljesen felszámolódjanak.¹⁰⁹

A válságkezelő csomag elsősorban a pénzügyi és szociális stabilitás jelenlegi problémáira koncentrált, s csak kismértékben kapcsolódott olyan stratégiai célokhoz mint a gazdaság diverzifikációja, a hosszú távú versenyképesség vagy a technológiai modernizáció.¹¹⁰

Eközben a modernizáció és az innováció Dmitrij Medvegyev kedvenc kulcsszavai lettek. Putyin állítása szerint 2010-ben a költségvetés több mint tíz százalékát fordítják a tudományra és az innovációra: 1,1 billió rubelt (36,8 milliárd dollárt) költenek az alap- és alkalmazott tudományokra, a felsőoktatásra és a vonatkozó szövetségi programokra.¹¹¹

2010 tavasza a Szkolkovo-projektől volt hangos. A Moszkva melletti Szkolkovóban kívánják létrehozni az orosz „Silícium-völgyet”. Az innovációs város sorsa Medvegyev elnök 2010. júniusi amerikai útján is meghatározó szerepet kapott. Vlagyiszlav Szurkov szerint Oroszország csak akkor tud modernizálódni, ha erős központi kormányzata van.¹¹²

Vlagyimir Rizskov volt dumaképviselő 2010 márciusában úgy vélte, hogy a négy „i” valójában: az illúzió, az inefficiencia, az instabilitás és az

---

¹⁰⁷ World Bank, Russian Economic Report, 21. sz., 2010. március, p. 14.

¹⁰⁸ Vedomosztyi, 2010. április 30.

<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/2010/04/30/233073>

¹⁰⁹ BOFIT Weekly, 6. sz., 2010. február 12. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/F41732EE-57E8-4C14-89C4-7B166454205C/0/w201006.pdf>

¹¹⁰ Gurvich *et al.* (2010), p. 20.

¹¹¹ Medetsky, Anatoly – Anishyuk, Alex: Putin Spearheads Innovation Effort. The Moscow Times, 2010. március 4.

¹¹² Bloomberg, 2010. február 15.

http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a8_de_JxWOI4

inkompetencia.¹¹³ Pekka Sutela szerint pedig csak egy „i” hiányzik a sorból: az imitáció.¹¹⁴

2.3. Válságkezelés 2010-ben

Már a 2009 őszén tett kijelentésekből látható volt, hogy a válságkezelő intézkedések folytatódnak.¹¹⁵ A 2010-es válságkezelő csomagot a kormány 2009. december 30-án fogadta el. Ez a csomag az eddiginél jóval kisebb: 195 milliárd rubeles, vagyis a GDP 0,5 százalékának megfelelő. A 195 milliárd rubelből közel 139 milliárd rubelnek már konkrét helye volt, a maradék 56 milliárd rubel pedig tartalékként szolgált.¹¹⁶ A válságkezelő intézkedéseket a függelék *F6. táblázata* tartalmazza.

Putyin a 2010. áprilisi éves beszédében azt mondta, hogy a gazdasági nehézségek még nem múltak el, de úgy gondolja, 2011-ben már felhagyhatnak a válságellenes költekezéssel.¹¹⁷ Putyin 2010 májusában az Eurázsiai Gazdasági Közösség (JevRazESz) szentpétervári találkozóján szintén azt jelezte, hogy kész a válságkezelő intézkedések fokozatos leépítéséről tárgyalni. Az első lépések egyike pedig az importvámok csökkentése lehet.¹¹⁸ Mint ismeretes, az Európai Bizottság 2009 novemberében tette közzé azt a jelentését, amely az EU 40 legfontosabb külkereskedelmi partnere által 2008. október és 2009. október között hozott, a szabad kereskedelmet potenciálisan torzító gazdaságpolitikai intézkedéseket vette számba. E szerint pedig Oroszország a legprotekciónistább.¹¹⁹

---

¹¹³ The St. Petersburg Times, 2010. március 12.
http://www.sptimes.ru/index.php?story_id=30973&action_id=2

¹¹⁴ Sutela (2009)

¹¹⁵ von Twickel, Nikolaus: Dvorkovich Says Crisis Measures to Continue. The Moscow Times, 2009. szeptember 18.; Despite Recovery, Putin Promises Further Stimulus Measures. The Moscow Times, 2009. november 9.

¹¹⁶ The Anti-Crisis Guidelines of the Government of the Russian Federation for 2010.
<http://premier.gov.ru/eng/anticrisis/3.html>

¹¹⁷ Prime Minister Vladimir Putin delivers a report to the State Duma on government performance, 2010. április 20. <http://premier.gov.ru/eng/events/news/10291/>

¹¹⁸ RBC, 2010. május 21. <http://rbcnnews.com/free/20100521172955.shtml>

¹¹⁹ BruxInfo, 2009. november 9.
http://www.bruxinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=26330

2.4. A szövetségi költségvetés 2009-től

A 2008 novemberében elfogadott szövetségi költségvetés 2009-re még 1,9 billió rubeles többlettel számolt (a 2008-as 1,7 billió rubel után), a 2009. május 6-ától hatályos módosított költségvetés azonban már 2,978 billió rubeles deficittel. A hiány végül 2,3 billió rubel lett.

A GDP-hez viszonyítva a szövetségi költségvetés a 2008-as 4,1 százalékos többlet után 2009-ben 5,9 százalékos – vagyis az orosz kormányzat 2009 folyamán közölt várakozásainál jóval kisebb – hiányt ért el. A nem olaj- és gázdeficit a GDP 13,5 százalékát képviselte.

A kormány 2009-es olajár-prognózisai messze álltak a valóságtól (61 dollár): az eredeti költségvetés 95 dolláros olajárra épített, míg a 2009. május 6-ától hatályos módosított költségvetés mindössze 41 dollárra.

Az olaj- és gázbevételek a GDP-ben mérve a 2008-as 10,6 százalékról 2009-re 7,6 százalékra csökkentek, így 2009-ben a szövetségi költségvetés bevételeinek már „csak” a 40,7 százalékát adták, szemben a 2008-as 47,3 százalékkal.¹²⁰

6. táblázat
A szövetségi költségvetés 2008-ban és 2009-ben

	2008		2009	
	Mrd RUB	GDP százaléká- ban	Mrd RUB	GDP százaléká- ban
Bevételek	9 274,1	22,5	7 336,8	18,8
Olaj- és gázbevételek	4 389,4	10,6	2 983,9	7,6
Kiadások	7 566,6	18,3	9 636,8	24,7
Szövetségi költségvetés egyenlege	1 707,5	4,1	-2 300,0	-5,9
Nem olaj- és gázdeficit	-2 681,9	-6,5	-5 283,9	-13,5
GDP	41 256,0		39 016,1	

Forrás: IEPP (2010): *Rosszijszkaja ekonomika v 2009 godu. Tyengyencii i perszpektyivi. Insztitut Ekonomiki Perehodnovo Perioda (IEPP)*, Moszkva, 31. sz., p. 84.
<http://www.iet.ru/files/text/trends/2009/book.pdf>

¹²⁰ IEPP (2010): *Rosszijszkaja ekonomika v 2009 godu. Tyengyencii i perszpektyivi. Insztitut Ekonomiki Perehodnovo Perioda (IEPP)*, Moszkva, 31. sz., p. 84.

2009 márciusában megkezdődött a Tartalékalap felhasználása a szövetségi költségvetés kiegyensúlyozására: 2009-ben összesen 2,965 billió rubel ment el ilyen célra. Olaj- és gáztranszferre 179,4 milliárd rubelt fordítottak, külső államadósság törlesztésére azonban nem költöttek a Tartalékalapból. Az év folyamán a Tartalékalapba 488,5 milliárd rubel olaj- és gázbevétel folyt be.¹²¹

A Nemzeti Jóléti Alapba 2009-ben természetesen már nem érkezett olaj- és gázbevétel, ám a Nemzeti Jóléti Alapból nem is használtak fel sem az önkéntes nyugdíjfelhalmozás kofinanszírozására, sem a nyugdíjalap hiányának a fedezésére (a nyugdíjalap kiegyensúlyozására).¹²² Elhelyeztek viszont belőle betétben a Vnyesekonombanknál 209,0 milliárd rubelt és 2,0 milliárd dollárt.¹²³ 2009 decemberében visszakerült a Nemzeti Jóléti Alaphoz az a már említett 175 milliárd rubel, amelyet részvények és kötvények vásárlására helyeztek el a VEB-nél 2013. októberi lejáratával.¹²⁴

7. táblázat

A Tartalékalap és a Nemzeti Jóléti Alap egyenlege 2009-ben
(Mrd RUB)

	Fennmaradó eszközök 2008 végén*	Befolyt 2009-ben		Felhasznált 2009-ben		Fennmaradó eszközök 2009 végén*
		Olaj- és gázbevételek	Eszközök kezeléséből származó bevétel	Szövetségi költségvetés kiegyensúlyozására	Olaj- és gáztranszferre	
Tartalékalap	4 027,6 (A GDP 9,8 százaléka)	488,5	205,0	2 964,8	179,4	1 830,5 (A GDP 4,7 százaléka)
Nemzeti Jóléti Alap	2 584,5 (A GDP 6,3 százaléka)	–	92,5	–	–	2 769,0 (A GDP 7,1 százaléka)
Összesen	6 612,1 (A GDP 16,0 százaléka)	488,5	297,5	2 964,8	179,4	4 599,5 (A GDP 11,8 százaléka)

* Az egyenlegek a 2009. január 1-jei, illetve a 2010. január 1-jei árfolyamokon vannak számolva.

Forrás: IEPP (2010): p. 88.

¹²¹ Kaznacsejsztvo Rosszii. http://www.roskazna.ru/store/dNDFB_2009.xls,
http://www.roskazna.ru/store/dRF_2009.xls

¹²² Kaznacsejsztvo Rosszii. http://www.roskazna.ru/store/dFNB_2009.xls

¹²³ Kvartalnij obzor inflacii. IV kvartal, 2009 god. Bank Rosszii., p. 13.
http://www.cbr.ru/publ/root_get_blob.asp?doc_id=8493

¹²⁴ USD 2 Bln of National Welfare Fund Invested in VEB. The Moscow Times, 2010. január 13.

A Tartalékalap 2009-ben lehetővé tette, hogy a költségvetési hiányt külföldi források bevonása nélkül lehessen finanszírozni. 2010. január 1-jére azonban a Tartalékalap kevesebb mint a felére: 4,03 billió rubelről 1,83 billió rubelre csökkent. A Tartalékalapról kiderült, hogy nem csodafegyver: a 2009-ben elfogadott költségvetés szerint 2010-ben teljesen kiürül.¹²⁵

Mint jeleztük, a Tartalékalap felállításakor úgy gondolták, hogy az elégséges lenne legalább három évre a költségvetési kötelezettségek teljesítésére, ha az olaj- és gázárak jelentősen visszaesnének. Érdekes felidézni a Stabilizációs Alap esetében meghatározott 27 dolláros olajárküszöböt és az 500 milliárd rubeles szintet is. Az olajárak ugyanis még a legrosszabb időkben – 2008 végén-2009 elején – is e felett voltak, az 500 milliárd rubeles összeg pedig nem sok mindenre lett volna elegendő.

A Tartalékalap (60,52 milliárd dollár) és a Nemzeti Jóléti Alap (91,56 milliárd dollár) értéke 2009 végén összesen 152,08 milliárd dollárra rúgott. Összehasonlításként a norvég olajalap (pontosabban nyugdíjalap) értéke ennek háromszorosa volt: meghaladta a 457 milliárd dollárt.¹²⁶ A Tartalékalap és a Nemzeti Jóléti Alap befektetéseiből származó jövedelem 2008–2009-ben csaknem 397 milliárd rubelt (20 milliárd dollárt) tett ki.¹²⁷

A 2009. decemberi törvénymódosítás értelmében 2010-től 2012-ig minden olaj- és gázbevétele közvetlenül a költségvetésbe megy, vagyis addig olaj- és gáztranszfer sem lesz meghatározva (az olaj- és gáztranszfer GDP-hez viszonyított aránya 2011 helyett 2013-tól lesz 3,7%).¹²⁸ Természetesen ebben az időszakban nem töltik fel a Tartalékalapot és a Nemzeti Jóléti Alapot, sőt, 2013. február 1-jéig a Tartalékalap és a Nemzeti Jóléti Alap kezeléséből származó bevételek is a költségvetésbe kerülnek.¹²⁹ 2009 decemberében a nem olaj- és gázdeficit 4,7 százalékos GDP-arányos korlátját szintén felfüggesztették 2010–2012-re.¹³⁰

A 2009-ben elfogadott költségvetés 2010-re 6,8, 2011-re négy, 2012-re pedig három százalékos GDP-arányos hiánnyal kalkulált. Abszolút

---

¹²⁵ Minfin Rosszii. <http://www1.minfin.ru/ru/official/index.php?id4=9048>, http://www.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=9090

¹²⁶ U.S. Department of State <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3421.htm>; Sovereign Wealth Fund Institute <http://www.swfinstitute.com/fund/norway.php>

¹²⁷ Kvaralnij obzor inflacii. IV kvartal, 2009 god. Bank Rosszii. <http://premier.gov.ru/eng/events/news/10291/>

¹²⁸ Obzor ekonomiceszkih pokazatelej. Ekonomiceszkaja ekspertnaja gruppa, 2010/5. sz., 2010. május 14., p. 3. A törvény szövege: http://www.pravo-advokat.ru/index.php?p_id=3&i_id=280&m_id=5

¹²⁹ Vedomosztij, 2010. április 30. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/2010/04/30/233075>; Vzgljad, 2010. április 29. <http://www.vz.ru/economy/2010/4/29/397763.html>

¹³⁰ A törvény szövege: <http://base.garant.ru/12112604-013.htm>

számban ez 2010-re 2,937 billió rubeles hiányt jelent. Kudrin 2010. január végén azt állította, hogy a költségvetés 2014–2015-re jöhet ki a deficit korszakból,¹³¹ Putyin 2010 májusában 2015-re várt zéró deficitet.¹³²

A költségvetés 2010-re 58, 2011-re 59, 2012-re pedig 60 dolláros átlagos olajárát rögzített. Az infláció (december/december alapon) 2010-ben nem haladja meg a tíz százalékot, 2011-ben a nyolc százalékot, 2012-ben pedig a hét százalékot.¹³³

8. táblázat
A szövetségi költségvetés alakulása 2007 és 2012 között

	2007 Tény	2008 Tény	2009 Törvény*	2010 Törvény**	2011 Törvény**	2012 Törvény**
<i>Bevételek</i>						
Mrd RUB	7781,1	9275,9	6713,8	6950,0	7455,7	8069,6
Előző év = 100						
Nominál	123,9	119,2	72,4	103,5	107,3	108,2
Reál	109,2	100	64,1	95,0	99,3	101,0
A GDP százalékában	23,5	22,3	17,2	16,1	15,5	15,0
<i>Kiadások</i>						
Mrd RUB	5986,6	7570,9	9931,4	9886,9	9389,8	9681
Előző év = 100						
Nominál	139,7	126,5	131,2	99,6	95	103,1
Reál	123,1	111,6	117,2	90,5	87,9	96,4
A GDP százalékában	18,1	18,2	25,5	22,9	19,5	18,0
<i>Többlet/hiány</i>						
Mrd RUB	1794,6	1705,0	-3217,6	-2936,9	-1934,1	-1611,4
A GDP százalékában	5,4	4,1	-8,3	-6,8	-4	-3

* A 2008-ban elfogadott költségvetési törvény, illetve annak módosítása.

** A 2009-ben elfogadott költségvetési törvény szerint.

Forrás: Szencsagov (2010): p. 28.

¹³¹ RIA Novosztyi, 2010. január 27.

<http://www.rian.ru/crisis/20100127/206531356.html>

¹³² Antonova, Maria: Putin Calls for Budget Reforms Over 3 Years. The Moscow Times, 2010. május 17.

¹³³ Roszjizszkaja Gazeta, 2009. december 1. <http://www.rg.ru/2009/12/01/deficit-site-anons.html>

A költségvetési törvény szerint a szövetségi költségvetési bevételek 2012-ben még nominálértékben sem fogják elérni a 2008-as szintet, reálértékben pedig csaknem 40 százalékkal lesznek alacsonyabbak. Jóllehet reálértelemben 2012-ben a kiadások is tíz százalékkal a 2008-as érték alatt maradnak.

A költségvetési törvény szerint 2010-ben a szövetségi költségvetési hiányt három forrásból fedezik:

- * 63,3 százalékból a Tartalékalapból,
- * 13,1 százalékból a Nemzeti Jóléti Alapból,
- * 23,5 százalékból pedig az államadósság terhére.¹³⁴

9. táblázat
A szövetségi költségvetési hiányának fedezése 2010–2012-ben I.

	2010		2011		2012	
	Mrd RUB	%	Mrd RUB	%	Mrd RUB	%
Tartalékalap	1860,1	63,3	-	-	-	-
Nemzeti Jóléti Alap	385,8	13,1	762,4	39,4	812,9	50,4
A Tartalékalapon és a Nemzeti Jóléti Alapon kívüli forrásokból	691,0	23,5	1171,7	60,6	798,5	49,6
<i>Összesen (hiány)</i>	<i>2 936,9</i>	<i>100,0</i>	<i>1 934,1</i>	<i>100,0</i>	<i>1 611,4</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Költségvetési törvény (308-FZ, 2009. december 2.), pp. 1422–1423.

10. táblázat
A szövetségi költségvetési hiányának fedezése 2010–2012-ben II.
(Mrd RUB)

	2010	2011	2012
<i>Összesen (hiány)</i>	<i>2 936,9</i>	<i>1 934,1</i>	<i>1 611,4</i>
Belföldi finanszírozás forrásai	2 507,3	1 419,7	1 036,5
Külföldi finanszírozás forrásai	429,6	514,4	574,8

Forrás: Költségvetési törvény (308-FZ, 2009. december 2.), pp. 1422–1423.

A költségvetési hiány 2010 első negyedében 307,6 milliárd rubelt (a GDP 3,2 százaléka), míg 2010. áprilisig 444,6 milliárd rubelt (a GDP 3,4 százaléka) ért el a tervezett éves 2,9 billió rubelből.¹³⁵

¹³⁴ Költségvetési törvény (308-FZ, 2009. december 2.), pp. 1422–1423.

¹³⁵ Minfin. http://www1.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=9521; Roszbalt, 2010. április 9. <http://www.rosbalt.ru/2010/04/09/727260.html>; Minfin.

2010 első negyedévében mindössze 169,5 milliárd rubelt fordítottak a Tartalékalapból a szövetségi költségvetés hiányának a finanszírozására, másra nem költöttek belőle.¹³⁶ 2010 áprilisában azonban a Tartalékalap drasztikusan, 23,4 százalékkal csökkent: 1,553 billió rubelről 1,189 billió rubelre.¹³⁷ A szövetségi költségvetés 2010 áprilisában 350,0 milliárd rubelhez jutott a Tartalékalapból, ez így év eleje óta összesen 519,5 milliárd rubel csökkenés erre a célra.¹³⁸

A költségvetési törvény szerint 2010-ben 385,8 milliárd rubelt, 2011-ben 762,4 milliárd rubelt, 2012-ben pedig 812,9 milliárd rubelt fordíthatnak a Nemzeti Jóléti Alapból a költségvetési hiány fedezésére.¹³⁹ A pénzügyminisztérium azonban 2010 februárjában 2010-re már 407,9 milliárd rubelt jelentett be.¹⁴⁰ A lépés, a nyugdíjalap helyzetét tekintve, nem lenne veszélytelen. Az Oroszországi Föderáció Nyugdíjalapjának adatai szerint 2010-ben a hiány 1,7 billió rubel, 2011-ben és 2012-ben 0,7 billió rubel lesz, a Nemzeti Jóléti Alap eszközei pedig már 2014-ben kifogyhatnak. Kérdés, hogy azután honnan fedezik a hiányt.¹⁴¹ A *Bank of America Merrill Lynch* 2010. január végi közlése szerint az elkövetkező tíz évben Oroszország lesz a legjelentősebb szuverén adósságkibocsátó az előregedő társadalom és a növekvő nyugdíjkiadások miatt.¹⁴²

2010 első negyedévében a Nemzeti Jóléti Alaphoz nem nyúltak hozzá,¹⁴³ míg 2010 áprilisában a Nemzeti Jóléti Alapban lévő eszközök állománya

---

http://www1.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=9657; Reuters, 2010. május 4. <http://in.reuters.com/article/fundsNews/idINLDE6431EU20100504>; RCB, 2010. május 10. – 2010. május 16. <http://www.rcb.ru/theme/46946/>; Vedomosztyi, 2010. május 14. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/2010/05/14/234212>

¹³⁶ Kaznacsejsztvo Rosszii. <http://www.roskazna.ru/store/06042010RF.xls>

¹³⁷ RIA Novosztyi, 2010. május 4.

<http://www.rian.ru/economy/20100504/230241025.html>; Minfin.

<http://www1.minfin.ru/ru/official/index.php?id4=9616>,

<http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/statistics/balances/2010/>,

<http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/statistics/balances/2010/index.php?id4=9501>, <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/statistics/volume/index.php?id4=5796>

¹³⁸ Obzor ekonomicseszkij pokazatyel. Ekonomicseszkaja ekspertnaja gruppa,

2010/5. sz., 2010. május 14., p. 54.

http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2010_05.pdf?PHPSESSID=c2876d9fff454022e01ccf7c0649ba71; Kaznacsejsztvo Rosszii.

<http://www.roskazna.ru/store/2005201005.xls>

¹³⁹ Költségvetési törvény (308-FZ, 2009. december 2.).

<http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2009/12/fz308fzot021209.zip>

¹⁴⁰ Sztrana.ru, 2010. február 12. <http://www.sztrana.ru/doc.html?id=136343>; Minfin

Rosszii, Viskazivanja rukovodstva, 2010. február 12.

<http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=9258>

¹⁴¹ Szencsagov (2010), p. 32.

¹⁴² Russia's Sovereign Debt. The Moscow Times, 2010. január 27.

¹⁴³ Kaznacsejsztvo Rosszii <http://www.roskazna.ru/p/ngs.html>

2,630 billió rubelről 2,602 billió rubelre mérséklődött.¹⁴⁴ Az önkéntes nyugdíjfelhalmozás kofinanszírozására 2,5 milliárd rubelt fordítottak.¹⁴⁵

2010. május 1-jén a Nemzeti Jóléti Alapból a Vnyesekonombanknál 434 milliárd rubel és 2,75 milliárd dollár volt elhelyezve betétben. A 434 milliárd rubelből 404 milliárd rubel alárendelt kölcsöntőke nyújtására az orosz hitelintézeteknek, 30 milliárd rubel pedig a KKV-programra. A 2,75 milliárd dollárnál nem volt szabályozva a felhasználás.¹⁴⁶ A Nemzeti Jóléti Alap 40 milliárd rubelt helyezhet el a VEB-nél, hogy abból a Lakásjelzálog-hitel Ügynökség (AIZSK) hitelhez jusson.¹⁴⁷

A külföldi finanszírozás szükséges mértékéről szóló bejelentések 2009. július vége előtt még szerényebbek voltak, mint július végén, amikor a 2010–2012-es költségvetés fő számai ismertté váltak, majd 2010 tavaszán ismét mérséklődtek a várakozások.

Konsztantyin Viskovszkij pénzügyminisztériumi főosztályvezető 2009. április 14-én azt mondta, hogy 2010-ben Oroszország öt milliárd dollár értékű, három-ötéves lejáratú eurókötvényt bocsáthat ki.¹⁴⁸ Dmitrij Pankin pénzügyminiszter-helyettes 2009. május közepén már öt-hét milliárd dollárról beszélt, de a tíz milliárd dollárt is reálisnak tartotta.¹⁴⁹

Kudrin 2009. május 25-én úgy vélte, hogy a külföldi piaci tőkebevonás 2010-ben több mint hét milliárd dollárt, a rákövetkező években pedig több mint tíz milliárd dollárt tehet ki. Kudrin leszögezte, hogy nem fordulnak az IMF-hez,¹⁵⁰ amihez Putyin is ragaszkodott.¹⁵¹

Klaus Rohland, a Világbank oroszországi országigazgatója 2009. június 7-én már tíz milliárd dolláros külföldi tőkebevonásról tájékoztatott 2010-re, amelynek egy része („néhány milliárd dollár”) világbanki forrás le-

¹⁴⁴ Minfin. <http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/statistics/balances/2010/>, <http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/statistics/volume/index.php?id4=6412>

¹⁴⁵ Obzor ekonomiceszkih pokazatelej. Ekonomiceszkaja ekspertnaja gruppá, 2010/5. sz., 2010. május 14., p. 55.
http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2010_05.pdf?PHPSESSID=c2876d9fff454022e01ccf7c0649ba71; Kaznacsejsztvo Rosziii.
<http://www.roskazna.ru/store/20052010FNB05.xls>

¹⁴⁶ Minfin.

<http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/statistics/vnesheconombank/>

¹⁴⁷ Regnum, 2010. április 29. <http://www.regnum.ru/news/1279425.html>; RIA Novosztii, 2010. május 13. <http://www.rian.ru/economy/20100513/233833228.html>

¹⁴⁸ Reuters, 2009. április 14.

<http://uk.reuters.com/article/businessNews/idUKTRE53D2B920090414?sp=true>; Kudrin Wants Russia Eurobond in 2010. The Moscow Times, 2009. április 14.

¹⁴⁹ Bank.ru, 2009. május 19. <http://www.bank.ru/news/4502/>

¹⁵⁰ Minfin Rosziii, Viszkazivanija rukovodstva, 2009. május 25.
<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>

¹⁵¹ Putin Tells Kudrin No Loan From IMF. The Moscow Times, 2009. szeptember 4.

het.¹⁵² A Világbank lehetséges szerepéről 2009. április végén és május elején már szó esett mind Kudrin, mind Rohland részéről, de csak mint különböző projektek finanszírozójáról és hitelgarancia nyújtójáról.¹⁵³

Alekszej Lavrov pénzügyminisztériumi főosztályvezető 2009. június 25-én a pénzügyminisztérium azon álláspontját hangsúlyozta, hogy a külföldi tőkebevonás mértéke nem fogja meghaladni a tíz milliárd dollárt 2010-ben.¹⁵⁴ Dmitrij Pankin 2009. június 30-án közölte, hogy a külföldi piacokról tíz milliárd dollárhoz jutnak, de arról még nem született döntés, hogy milyen formában: lehet a nemzetközi pénzügyi intézetektől forrást bevonni, szindikált hitelt felvenni vagy eurókötvényt kibocsátani. A nemzetközi pénzügyi szervezetek hitelei közül a Világbankot, az EBRD-t és az Északi Beruházási Bankot nevezte meg.¹⁵⁵

Ezzel szemben a szövetségi költségvetés tervezete és az Állami Duma által 2009 novemberében elfogadott költségvetési törvény szerint 2010-re 17,8, 2011-re 20,7, 2012-ben pedig 20 milliárd dollár értékben bocsáthatnak ki eurókötvényt. A nemzetközi pénzügyi szervezetektől 2010-ben 334,7 millió dollár, 2011-ben 181,3 millió dollár, 2012-ben pedig 84,8 dollár hitelhez/kölcsönhöz jutnak különböző projektekre.¹⁵⁶ Kudrin 2009. október elején még azt jelezte, hogy a Világbankkal kettő-négy milliárd dolláros hitel lehetőségéről folytatnak tárgyalásokat 2010-re, s nem beruházási, hanem pénzügyi (nem konkrét projektek finanszírozásáról szóló) hitelről lenne szó. Pankin ugyanekkor leszögezte, hogy az EBRD-től és más nemzetközi pénzügyi szervezettől nem terveznek hitelt felvenni a hiány finanszírozására.¹⁵⁷

2010. április 22-én sor került 12 év után az első szuverén eurókötvény-kibocsátásra. Oroszország két milliárd dollárért öt éves, 3,5 milliárd dollárért pedig tízéves lejáratú eurókötvényt értékesített, miközben 25 milliárd dollárra volt kereslet a piacon.¹⁵⁸ Alekszej Kudrin pénzügyminiszter a kibocsátást követően nem zárta ki, hogy rubelben bocsás-

¹⁵² RIA Novosztyi, 2009. június 7. <http://rian.ru/economy/20090607/173576077.html>

¹⁵³ Russia to resume borrowings from World Bank. The Moscow Times, 2009 április 27.; Bloomberg, 2009. május 6. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=aRjkrBvjlxJ0>

¹⁵⁴ Minfin Rosszii, Viszkazivanija rukovodstva, 2009. június 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7676>

¹⁵⁵ Minfin Rosszii, Viszkazivanija rukovodstva, 2009. június 30. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7713>

¹⁵⁶ Költségvetési törvény (308-FZ, 2009. december 2.), p. 1397.

¹⁵⁷ Minfin Rosszii, Viszkazivanija rukovodstva, 2009. október 5. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=8226>

¹⁵⁸ Rosszjizskaja gazeta, 2010. április 26. <http://www.rg.ru/2010/04/26/a390376.html>; Rosszjizskaja Biznyesz-gazeta, 2010. május 4. <http://www.rg.ru/2010/05/04/zaim.html>

sanak ki eurókötvényt 2010-ben,¹⁵⁹ más valutában azonban már nem tervezik 2010-ben.¹⁶⁰ Dmitrij Pankin, a pénzügyminisztérium miniszter-helyettese ugyanakkor azt tudatta, hogy a 2011-es és a 2012-es külföldi tőkebevonást hét milliárd dollárra vennék vissza.¹⁶¹

A kötvénykibocsátást követően 2010 májusában nem nyúltak hozzá az „olajalapokhoz”, s ma úgy néz ki, hogy a Nemzeti Jóléti Alaphoz – amely 2010. június elején 2,617 billió rubelre (85,8 milliárd dollár) rúgott – a költségvetési hiány fedezése érdekében 2010-ben nem is fognak. Bár a 2009-ben elfogadott költségvetési törvény szerint a Tartalékalap 2010 végére kiürül, a jelenlegi állás szerint bő 300 milliárd rubelt megtartanak. A Tartalékalap nagysága 2010. június elején 1,198 billió rubel (39,3 milliárd dollár) volt.

A belföldi forrásbevonásra való koncentráció teljességgel érthető, mi-nekután a bankok többletlikviditással rendelkeznek, a hitelezés azonban – a putyini intés ellenére – nagyon gyenge.¹⁶²

A Putyin által 2010. január elején aláírt rendelet szerint 2010-ben 869,3 milliárd rubel nagyságban bocsáthatnak ki rubelben denominált állami értékpapírokat: a költségvetés kiegyensúlyozására 343,6 milliárd rubel nagyságban, a bankok feltőkésítésére az OFZ-mechanizmuson¹⁶³ keresztül 250 milliárd rubelben, az államadósság törlesztésére pedig 275,7 milliárd rubelben.¹⁶⁴

A 2009-ben elfogadott költségvetésben arra számítottak, hogy 2013 elejére a teljes (külső és belső) államadósság a GDP mindössze 15,4 százaléka emelkedik:

---

¹⁵⁹ Kudrin 2010. március végén azt közölte, hogy nem tervezik a rubelben való jegyzést, bár „a lehetőség adott”. (Bloomberg, 2010. április 1. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a8xhnOfbDUB4>)

¹⁶⁰ RIA Novosztyi, 2010. április 25. <http://www.rian.ru/economy/20100425/226669479.html>

¹⁶¹ Reuters, 2010. április 22. [http://www.xe.com/news/2010-04-22%2012:26:00.0/1096521.htm?c=1&t=](http://www.xe.com/news/2010-04-22%2012:26:00.0/1096521.htm?c=1&t=;); Minfin Rosszii, Viskazivanija rukovodstva, 2010. április 30. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=9613>; http://www.budgetrf.ru/Publications/Schpalata/Zakluchenia/ACH_ZAKL200911041925/ACH_ZAKL200911041925_p_014.htm; Prime-Tass, 2009. december 2. <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7B178A7A9B-2F41-435E-A624-3BBDBC77FD35%7D.uif>

¹⁶² Prime-Tass, 2010. április 30. <http://www.prime-tass.ru/news/articles/-201/%7B34FA4335-7E02-42F0-9F6F-9168672E5CAD%7D.uif>

¹⁶³ Dmitrij Medvegyev elnök 2009 júliusában írta alá a szuverén rubelkötvényeken (OFZ-ken) keresztül való bankfeltőkésítésről szóló törvényt. A program keretében OFZ-eket adnának elsőbbségi bankrészvényekért cserébe. (Vedomosztyi, 2009. július 21. <http://www.vedomosti.ru/finance/news/2009/07/21/805713>)

¹⁶⁴ Finmarket, 2010. január 12. <http://www.finmarket.ru/z/nws/news.asp?id=1386571>

- * A külső államadósság több mint háromszorosára: a 2009 eleji 1,2 billió rubelről (a GDP 2,9 százalékaról) 2013 elejére 3,9 billió rubelre (a GDP 7,3 százalékarára) nő.
- * A belföldi államadósság a 2009 eleji 1,5 billió rubelről (a GDP 3,5 százalékaról) 2013 elejére 4,3 billió rubelre (a GDP nyolc százalékarára) növekszik.

Adósságszolgálatra 2011-re a költségvetési kiadások 5,8 százalékát számolták.¹⁶⁵ A *Standard and Poor's* 2009 decemberében a hosszú futamú, devizában jegyzett orosz államadósság, a *Fitch Ratings* pedig 2010 januárjában a hosszú lejáratú rubel- és devizaadósság hitelkockázati besorolását erősítette meg, illetve mindkét esetben negatívról stabilra változtatták a BBB osztályzat kilátását.¹⁶⁶

A költségvetési hiány menetrendszerűen vetette fel a privatizáció kérdését. Míg 2009 novemberében a gazdaságfejlesztési miniszter 72 milliárd rubelt várt a privatizációból 2010-ben,¹⁶⁷ 2010. március közepén már úgy látta, hogy 100 milliárd rubelre nőhet ez az összeg a vállalatok értékének a növekedése következtében.¹⁶⁸ Ehhez fontos lépés, hogy a stratégiai társaságok listája 441-ről 200-ra csökken (a gazdaságfejlesztési minisztérium 2010. március 25-ei közlése szerint).¹⁶⁹

A költségvetés kiegyensúlyozása érdekében született az az ötlet, hogy a VEB és a Betétbiztosítási Ügynökség 2009-es, 2010-es és 2011-es profitjának 75 százalékát a szövetségi költségvetésbe irányítsák. A VEB 2009-ben 31 milliárd rubel profitot ért el. Ugyancsak felmerült, hogy növeljék a gáz kitermelési adóját.¹⁷⁰ 2009-ben a Gazprom sikeresen tántorította el a pénzügyminisztériumot a kitermelési adó és az exportvám emelésétől.¹⁷¹

Natalia Orlova (Alfa-Bank) 2010. április végén úgy vélte, hogy változatlan olajárak mellett minden egyes százaléknyi növekedés a gazdaságban 150 milliárd rubelt hoz a költségvetésnek, a jelenlegi olajárak esetén pedig hét százalék feletti gazdasági növekedés szükségeltetik ahhoz, hogy a költségvetésnek ne legyen hiánya.¹⁷² Jevgenyij Gavrilencov (Trojka Gyialog) 2010. május elején azt állította, hogy 70 dolláros olajár és ötszá-

¹⁶⁵ Szencsagov (2010): pp. 31–32.

¹⁶⁶ S&P Raises Debt Outlook to Stable. The Moscow Times, 2009. december 22.; Rating Outlook Rosy, Spending Spat Ahead. The Moscow Times, 2010. január 25.

¹⁶⁷ State to Step Up Privatization Efforts. The Moscow Times, 2010. február 5.

¹⁶⁸ More Privatization Receipts. The Moscow Times, 2010. március 18.

¹⁶⁹ List of Strategic Enterprises May Be Reduced to 200. The Moscow Times, 2010. március 26.

¹⁷⁰ Bill Would Strip State Corporations of Profits. The Moscow Times, 2010. március 10.; For the Record. The Moscow Times, 2010. április 1.

¹⁷¹ Cabinet to Study Higher Gas Extraction Tax. The Moscow Times, 2010. március 4.

¹⁷² Vedomosztji, 2010. április 26.

<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article/2010/04/26/232416>

zalékos gazdasági növekedés mellett a hiány a tervezett 2,9 millió rubellel szemben kevesebb mint 1,2 billió rubel lesz 2010-ben. Ebben az esetben a Tartalékalap teljesen fedezi a hiányt, s így a Nemzeti Jóléti Alaphoz nem kell hozzányúlni.¹⁷³

A gazdaságfejlesztési minisztérium 2010. május közepi közlése szerint a hiány 5,1 százalékra csökkenhet 2010-ben a tervezett 6,8 százalékkal szemben.^{174;175} Ugyanekkor Kudrin elmondta, hogy 70 dolláros olajár mellett négy százalékos, 50 dolláros olajár esetén viszont nyolc százalékos hiány várható 2011-ben. Kudrin szerint a költségvetés 95 dolláros olajár mellett lehetne egyensúlyban, de ebben már a Tartalékalapból való költség is bele van számolva.¹⁷⁶

A gazdasági válság feltárta a kormányon belüli nézetek közti eltéréseket. Putyin szövetségesei, közülük sok szilovik (mint például Igor Szecsín miniszterelnök-helyettes), a nagyobb fiskális ösztönzést és a gazdaságba való nagyobb állami beavatkozást támogatják, illetve az energiaszektorra mint a fejlesztés motorjára támaszkodnának és a stratégiai ágazatokban állami monopóliumok létrehozását részesítik előnyben. Ezzel szemben Medvegyev és támogatói, így Alekszej Kudrin pénzügyminiszter, Igor Suvalov miniszterelnök-helyettes és Elvira Nabiullina gazdaságfejlesztési miniszter a nagyobb önmérséklet és a makrogazdasági fundamentumokra való koncentráció, illetve az állami vállalatok privatizációja mellett vannak.¹⁷⁷

Jóllehet a pénzügyminisztérium és a gazdaságfejlesztési minisztérium közötti ellentét nyilvánvaló. A pénzügyminisztérium az infláció mellett a

¹⁷³ Argumenti Nyegyeli, 2010. május 6.

<http://www.argumenti.ru/economics/2010/05/59615/>

¹⁷⁴ Vedomosztyi, 2010. május 14.

<http://www.vedomosti.ru/finance/news/2010/05/14/1015048>; RIA Novosztyi, 2010. május 14. <http://www.rian.ru/economy/20100514/234297361.html>

¹⁷⁵ A kormány 2010. június 10-én közölte, hogy jóváhagyta a költségvetés módosítását, amelyet az alsóház július 7-én, a felsőház pedig július 14-én fogadott el.

A módosított költségvetésben 2010-re

- * a bevételek 6,950 billió rubelről (a GDP 16,1 százaléka) 7,784 billió rubelre (a GDP 17,3 százaléka),
- * a kiadások 325,5 milliárd rubellel 10,212 billió rubelre (a GDP 22,7 százaléka) nőnek, s így
- * a hiány 2,937 billió rubelről (a GDP 6,8 százalékaról) 2,429 billió rubelre (a GDP 5,4 százalékará) csökken.

A módosított költségvetésben a belföldi államadósság felső határát 2010 végére 3,353 billió rubelről 3,727 billió rubelre emelték, miközben a külső államadósságát 10,3 milliárd dollárral 53 milliárd dollárra csökkentették.

¹⁷⁶ Antonova, Maria: Putin Calls for Budget Reforms Over 3 Years. The Moscow Times, 2010. május 17.; RIA Novosztyi, 2010. május 14. <http://www.rian.ru/economy/20100514/234354976.html>; Rambler, 2010. május 14. <http://finance.rambler.ru/news/economics/69821724.html>

¹⁷⁷ Mankoff (2010), p. 7.

válság második hullámától és az olajárak esésétől fél, ezért csökkentené a kiadásokat és a hiányt az elkövetkező években, a gazdaságfejlesztési minisztérium viszont 2011-ben és 2012-ben közel egy billió rubellel növelné a kiadásokat, ezen kívül pedig a gazdaság modernizációja érdekében több adókedvezményt nyújtana.¹⁷⁸

A költségvetési bevételeket 2010-ben már biztosan csökkenti az exportvám elengedése a kelet-szibériai mezők olaja, az ukrán gázexport, továbbá Belorusz számára évi 6,3 millió tonna olaj után.¹⁷⁹ A pénzügyminisztérium szerint az ukrán gázengedmény évi három-négy milliárd dollárnyi kieső bevételt jelenthet.¹⁸⁰ Putyin 2010. áprilisi éves beszédében azt hangsúlyozta, hogy a költségvetés hiányát nem adóemeléssel, hanem a költségvetési kiadások hatékonyabb felhasználása révén kell csökkenteni.¹⁸¹

2.5. Az orosz olaj- és gázszektor helyzete a válság alatt

2009-ben az olaj- és olajtermékexport mennyiségben nézve nőtt (rendre 1,8 és 5,3 százalékkal), ám értékben (dollarban) jelentősen csökkent (37,6, illetve 39,8 százalékkal). A földgázexport naturaliában mérve 13,8 százalékkal, dollarban pedig 39,5 százalékkal esett.¹⁸²

Az exportszámokból is látható, hogy 2009-ben az olaj- és gázszektorban ellentétes folyamatok mentek végbe. Míg Oroszország 2009-ben a világ legnagyobb olajtermelőjévé és -exportőrévé lépett elő, addig a kereslet visszaesése és az Egyesült Államok nem konvencionális gáztermelésének felfutása nyomán elvesztette vezető gáztermelő szerepét.

2.5.1. Olajszektor

Oroszország a legnagyobb nyertese az OPEC áldozatvállalásának. A kartell történetének legjelentősebb termelés-visszafogásáról döntöttek 2008-ban,

¹⁷⁸ Russzkij Newsweek, 2010. május 16. <http://www.runewsweek.ru/country/34289/>

¹⁷⁹ Belorusz és Oroszország 2010. január 27-én abban egyezett meg, hogy 2010-ben Oroszország 6,3 millió tonna nyersolajt szállít Oroszországba vámmentesen belső felhasználásra. A többi kérdésre a továbbiakban térünk ki.

¹⁸⁰ Minfin Rosszii, Viskazivaniya rukovodstva, 2010. április 24. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=9600>

¹⁸¹ RIA Novosztyi, 2010. április 20. <http://en.rian.ru/russia/20100420/158665681.html>

¹⁸² MER (2010b): p. 77.

s az OPEC máig a 2008. decemberi szinten tartja a kitermelési kvótát. Míg Szaúd-Arábia az OPEC-kvótának megfelelően termelt, addig Oroszország nem tartotta magát 2008. decemberi felajánlásaihoz.¹⁸³ A potyautas Oroszország 2009-ben 1,2 százalékkal emelte a kitermelését: s ezzel napi 9,925 millió hordó (évi 493,7 millió tonna) olajat termelt, szemben a 2008-as napi 9,78 millió hordóval (évi 487,6 millió tonna) és a 2007-es napi 9,87 millió hordóval (évi 491 millió tonna).¹⁸⁴ A kitermelés növekedésében már a Kelet-Szibéria–Csendes-óceán olajvezeték betáplálásához szükséges kelet-szibériai olajmezőknek is szerepük volt.

2009. december 1-jétől 13 kelet-szibériai olajmezőt mentesítettek az exportvám alól. A kör 2010. január 19-étől 22 mezőre bővült ki. A pénzügyminisztérium a bevételkiesés miatt ellene volt a lépésnek. Az exportvám alóli mentesség 2010. június végéig élt, azóta kedvezményes összeget kell fizetni.

A Kelet-Szibéria–Csendes-óceán olajvezeték (VSZTO) 2694 kilométeres, Tajset és Szkovorogyino közötti évi 30 millió tonnás kapacitású első szakaszát (VSZTO-1), illetve a kozminói olajterminált 2009. december végén avatták fel.¹⁸⁵ Szkovorogyinótól a kínai leágazás építése Oroszországban 2009 áprilisában, Kínában pedig 2009 májusában kezdődött el. Ezt megelőzően egyezség született arról, hogy Kína az oroszországi olajvezetékek felett diszponáló Transznyeftynek tíz milliárd dolláros, a Rosznyefty olajtársaságnak pedig 15 milliárd dolláros hitelt nyújt, cserébe Kína 20 éven át összesen 300 millió tonna nyersolajhoz jut.¹⁸⁶ Az orosz olajexport 2009-ben 247,9 millió tonnát képviselt.

2009 júniusában megkezdődött a Beloruszt elkerülő 50 millió tonnás éves kapacitású Balti vezetékrendszer-2 építése, amely az unyecsai csomóponttól a Finn-öböl, Uszty-Lugáig fog vezetni.¹⁸⁷ A Kaszpi Csővezeték-konzorcium részvényesei 2008 végén állapodtak meg abban, hogy a jelenlegi évi 33 millió tonnáról három lépésben 67 millió tonnára emelik

---

¹⁸³ Dow Jones Newswires, 2010. március 17. <http://www.nasdaq.com/aspx/stock-market-news-story.aspx?storyid=201003170520dowjonesdjonline000372&title=opec-has-agreed-to-keep-output-quotas-unchangeddelegate>; Bloomberg, 2009. szeptember 8. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=auRxMActvFPw>

¹⁸⁴ 2009 Oil Production Hits Post-Soviet High. The Moscow Times, 2010. január 11.; MERT (2008): p. 163., MER (2009): p. 165., MER (2010a): p. 50.

¹⁸⁵ Medetsky, Anatoly: Putin Launches Pacific Oil Terminal. The Moscow Times, 2009. december 29.

¹⁸⁶ Reuters, 2009. április 29. <http://www.cfdspors.com/news/commodities---futures-news/update-1-rosneft-ups-dividend-20-pct,-eyes-new-directors-30403>; Reuters, 2009. május 18. <http://www.cfdspors.com/news/commodities---futures-news/china-starts-construction-of-oil-pipeline-to-russia-36071>

¹⁸⁷ MER (2010a): pp. 50–51.

a Tengiz és Novorosszijszk között futó vezeték kapacitását. A döntést 2009 végén egyhangúlag elfogadták.¹⁸⁸

2010 márciusában új posztszovjet rekordot ért el az orosz olajtermelés: napi 10,12 millió hordóval; az export napi 5,38 millió hordóra rúgott.¹⁸⁹ 2010 áprilisában megkezdődött a Kaszpi-tengeri orosz olajtermelés is.¹⁹⁰ 2010 júniusában ismét megdöntötték a kitermelési csúcst.

2.5.2. Gázszektor

Ami az orosz gázszektort illeti, 2008 szeptemberéig a Gazprom mindhárom piacon meghatározó lépéseken volt túl:

- * A FÁK-on kívüli Európában a szerződések zömét lejárát előtt újrakötötte, illetve új szerződéseket írt alá.
- * A FÁK-ban Ukrajna kivételével megegyezett arról, hogy az áraknak 2011-re az európai értékesítéssel azonos jövedelmezőséget kell biztosítaniuk.¹⁹¹
- * Belföldön a 2006. novemberi döntést követően megkezdődött a nagyarányú áremelés. A nem lakossági fogyasztóknak a cél a FÁK-hoz hasonlóan a 2011-es azonos jövedelmezőség lett, ám a kormány – az olajárak megugrása miatt – még 2008. május elején úgy döntött, hogy 40 százalékkal korlátozzák be a 2011-es áremelés mértékét.

Az orosz gáztermelés 2009-ben 12,1 százalékkal, 664 milliárd köbméterről 583,6 milliárd köbméterre csökkent. Miközben a Gazprom-csoport kitermelése 16 százalékkal esett vissza (461,5 milliárd köbméterre), addig a Gazpromon kívüli termelőké 6,8 százalékkal nőtt (122,1 milliárd köbméterre). Oroszország gázmérlegében a Gazpromon kívüli termelők és a közép-ázsiai reexport egyre fontosabb szerepet kapott. A reexport azonban a költségvetés számára előnytelen, hiszen arra nincs exportvám. Az exportvám normál esetben 30 százalékos értékű.

A gáztermelés esése kisebbrészt a belföldi kereslet, nagyobbrészt pedig az exportpiac beszűkülésének volt köszönhető. Utóbbinak alapvetően három oka volt: (1) a hosszú távú ellátási szerződések döntően olajtermékekhez kötött, s így mesterségesen magas gázárak (különösen 2009 első

¹⁸⁸ Atyrau Oil & Gas, 2008. december 18. http://www.oil-gas.kz/ru/news/ktk_oil_pipe/; Transznyefty <http://www.transneft.ru/projects/project/?zpid=8321>

¹⁸⁹ Oil Production Rises in March On TNK-BP, Bashneft Output. The Moscow Times, 2010. április 5.

¹⁹⁰ Medetsky, Anatoly: LUKoil Launches Caspian Oil Field. The Moscow Times, 2010. április 29.

¹⁹¹ Az ukránok sorsa teljesen bizonytalan volt a 2008-as év végéhez közeledve.

felében),¹⁹² (2) az alacsonyabb európai gázkereslet (3) és a 2009. januári orosz–ukrán gázválság miatti kiesés.

A recesszió következtében csökkent a gáz iránti kereslet a piacon, amely ráadásul egybeesett az LNG-termelés felfutásával. A 2000-es évek közepén elkezdett LNG-projektek részben az amerikai kereslet növekedésére építettek, ám közben felívelt az Egyesült Államok palagáztermelése. Ez az árakat lefelé nyomta, a szállítmányokat pedig Európa felé irányította. 2009 és 2010 nagy részében a hub-árak mintegy ötven százalékkal voltak az olajtermékekhez indexált hosszú távú szerződéses árak alatt. 2009-ben a hosszú távú szerződésekkel lebonyolított orosz, algériai és holland gázexport Európában 13–16 százalékkal esett vissza.¹⁹³

A Gazprom vevőire súlyos büntetések vártak a *take or pay* (a leszerződött minimum) mennyiség át nem vétele miatt. Piaci információk szerint a *take or pay* mennyiség a Gazpromnál a leszerződött volumen 85–90 százaléka, s az át nem vett *take or pay* mennyiség árának 75 százalékát kell kifizetni.¹⁹⁴

A Gazprom sokáig csak az ukránoknak engedett. Putyin és Julija Timosenko ukrán miniszterelnök 2009 novemberében egyeztek meg arról, hogy Ukrajnának nem kell büntetést fizetnie azért, mert kevesebb gázt vesz át 2009-ben, s hogy a 2010-es mennyiséget szintén csökkentik. Putyin ekkor külön hangsúlyozta, hogy Ukrajnával ellentétben Európának bírságot kell fizetnie.¹⁹⁵ A Gazprom annak ellenére volt ezen az állásponton, hogy nem is tudta volna leszállítani 2009 negyedik negyedévében a megmaradó leszerződött mennyiségeket, mert a vezetékes kapacitáskorlátok ezt nem tették volna lehetővé.¹⁹⁶ Az európai hosszú távú szerződéses vevőinek az sem feltétlenül kedvezett, hogy a Gazprom közben a spot piacon is aktív volt Európában.¹⁹⁷ A Gazprom igyekezett elfelejteni, hogy ő

---

¹⁹² Észak-Amerika és az Egyesült Királyság kivételével a nemzetközi gázkereskedelemben az árakat hagyományosan a nyersolaj vagy az olajtermékek árához kötik: Európában az olajtermékekhez, Ázsiában a nyersolajhoz.

¹⁹³ Stern, Jonathan: Oil-based pricing represents a drag on the industry. Financial Times, 2010. május 25. http://www.ft.com/cms/s/0/31e5e64c-6795-11df-a932-00144feab49a,dwp_uuid=e433984e-678b-11df-a932-00144feab49a.html

¹⁹⁴ ICIS Heren, 2010. január 25.

<http://www.icis.com/heren/articles/2010/01/25/9328663/gas/esgm/e.on-to-pay-gazprom-for-underlifting-contract-gas.html>

¹⁹⁵ Medetsky, Anatoly: Putin, Tymoshenko Reach Gas Deal. The Moscow Times, 2009. november 23.

¹⁹⁶ Reuters, 2009. október 26.

<http://www.forbes.com/feeds/afx/2009/10/26/afx7044335.html>

¹⁹⁷ Metropol.hu, 2009. szeptember 28. <http://www.metropol.hu/cikk/463893>

sem fizetett büntetést Türkmenisztánnak a 2009-es gázleálláskor.¹⁹⁸ Mihail Korcsomkin számítása szerint Türkmenisztán a kilenchrónapos leállással legalább hét milliárd dollárt veszített.¹⁹⁹ Ráadásul az európai társaságok közül senki nem támadta meg a Gazpromot a 2009. januári válság és veszteség miatt.²⁰⁰ A szlovákok kompenzációt akartak,²⁰¹ ám elálltak ettől. Aláírtak viszont egy szerződéskiegészítést 2010 tavaszán arról, hogy kevesebb gázt kell átvenniük, amely a szlovák fél szerint független a kompenzációról szóló tárgyalásoktól.²⁰²

Végül csak 2010 februárjában történtek meg az első egyezségek Európában. Ezek arról szóltak, hogy 2012-ig az értékesítés 10–15 százalékát a spot árakhoz kötik.²⁰³ A megegyezés három évre érvényes, vagyis értelmezésünk szerint az árfelülvizsgálati (árkiigazítási) klauzulát alkalmazták.

A válság a gázexportban a FÁK-ban lehetőségeket is teremtett, a FÁK-on túl azonban az orosz függés mértékére világított rá: vagyis az eddigi európai–orosz aszimmetria-magyarázat némileg felülvizsgálatra szorul.

A Gazprom piacvesztése a Gazprom rugalmatlanságának is köszönhető volt. Az európai OECD-országokban 2010 első negyedében 2008 első három hónapjához (vagyis a válság előtti időszakhoz) képest a gázfogyasztás már öt, a gázimport pedig négy százalékkal nőtt. Miközben a katarai import ötszörösére, a norvég 29 százalékkal, a líbiai 12 százalékkal, az algériai pedig egy százalékkal emelkedett, addig az orosz 12 százalékkal, a nigériai 43 százalékkal csökkent.²⁰⁴

A FÁK-ban való áremelés tisztán gazdasági okból is érthető törekvés volt, ám ahogy jeleztük, közben két fontos dolog is történt:

- a) az olajárak hatalmas növekedésnek indultak, majd a 2008 végi/2009 eleji mélypont után a 70–80 dollár közötti sávba kerültek, továbbá

¹⁹⁸ Telegraph.co.uk, 2009. október 9.

<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/russianow/6283815/Russia-Now-Gazprom-chases-multi-billion-dollar-compensation.html>

¹⁹⁹ Bloomberg, 2009. december 22.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=aX0Ywjzp.ubA>

²⁰⁰ Kyiv Post, 2009. december 31. <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/56249/>

²⁰¹ For the Record. The Moscow Times, 2010. március 2.

²⁰² The Slovak Spectator, 2010. március 30.

http://spectator.sme.sk/articles/view/38411/10/gazprom_and_spp_agree_compensation_for_gas_supply_disruption.html; The Slovak Spectator, 2010. április 8.

http://spectator.sme.sk/articles/view/38479/10/slovak_gas_utility_withdraws_claim_against_russian_gazprom.html

²⁰³ Gazprom Price Change to Last 3 Years. The Moscow Times, 2010. március 1.

²⁰⁴ Korcsomkin, Mihail: Gazprom proigrivajet vszem konkurentam krome Nigerii. 2010. június 25. <http://m-korchemkin.livejournal.com/14278.html>

b) a hub-árak 2008 végén az olajárakhoz kötött, hosszú távú szerződéses árak felére estek, s azóta is a körül maradtak.²⁰⁵

Az olajtermékek árakhoz történő mesterséges indexálás egyre nehezebben indokolhatóvá és védhetővé vált. Ezen formulák miatt a gáz iránti kereslet és kínálat alakulásának nincs hatása a gázárakra.

A 2009. januári orosz–ukrán gázvitát követő szerződés nagyon kedvezőtlen volt a legjelentősebb tranzitország, Ukrajna számára. Az orosz fél minden hónapban elmondta, hogy Ukrajna mekkora kockázatot jelent, s hogy megismétlődhet a 2009. januári eset. A válságban és káoszban lévő Ukrajna azonban hatalmas nehézségek árán, de mindig időben rendezte a számlát. Kevesen gondolták, hogy erre képes lesz.

Gyökeres fordulatot hozott az orosz–ukrán kapcsolatokban az ukrainai elnökváltás. Két hónappal Viktor Janukovics beiktatását követően, 2010. április 21-én a felek az ukrainai Harkovban egyezsége jutottak az orosz gázszállítások és – cserében – a fekete-tengeri orosz flotta ügyében. A megállapodás különlegessége, hogy az orosz nagyhatalmiság két fő pillére, az energetika és a haderő, ilyen közvetlenül találkozott.

Az ukránok 2010-re 36,5 milliárd köbméter gázra szerződtek le. Ebből 2010-ben 30 milliárd köbméterre nem lesz exportvám, 2011–2019-ben pedig évi 40 milliárd köbméterre. A 30 százalékos árcsökkentés azonban nem lehet nagyobb 100 dollárnál ezer köbméterenként.²⁰⁶ A flottamegállapodás 25 évig szól, vagyis 2042-ig maradhatnak a Krím-félszigeten, ötéves meghosszabbítás lehetőségével. A ratifikáció Kijevben és Moszkvában április 27-én sorra is került.²⁰⁷

Putyin 2010. április 30-án Mikola Azarov ukrán miniszterelnöknek már a Gazprom és az ukrán Naftohaz egyesülését javasolta, közben azonban a Gazprom a Déli Áramlatot nem adná fel.

Janukovics 2010. májusi felvetése a közép-ázsiai közvetlen vásárlásokról nem találhat pozitív fogadtatást, hiszen jelenleg Ukrajna a Gazprom egyik legjövedelmezőbb piaca.²⁰⁸

Míg Ukrajna 2010-től, addig Belorusz, Moldova és Örményország 2011-től fizet a Gazpromnak „európai árakat”.

---

²⁰⁵ Pirani et al. (2010), p. 24.

²⁰⁶ Gazprom – News, 2010. április 21.

<http://www.gazprom.com/press/news/2010/april/article97663/>

²⁰⁷ RIA Novosztji, 2010. április 27.

<http://en.rian.ru/russia/20100427/158764694.html>; RIA Novosztji, 2010. április 27.

<http://en.rian.ru/world/20100427/158764416.html>

²⁰⁸ Reuters, 2010. május 18.

<http://uk.reuters.com/article/idUKLDE64H1QF20100518?type=companyNews>;

Korcsomkin, Mihail: Prodavaty gaz v blizsnyeye zarubezsje sztaló boleje vigodnim, csem v dalnyeje. 2010. május 20. <http://m-korchemkin.livejournal.com/13983.html>

Örményországban a 2008. szeptemberi 2009–2015-re szóló egyezmény értelmében 2011-re térnének át az „európai árakra”, előbb viszont 2009. április 1-jétől 154, majd 2010. április 1-jétől 200 dollárt kellett volna fizetniük.²⁰⁹ A felek azonban előbb 2009 októberében előzetes, majd novemberben végző megállapodásra jutottak, így 2010 áprilisától 200 dollár helyett 180 dollárra emelkedett az importár. Az olajárak amúgy is estek, így egyes szakértők ezzel magyarázták a lépést. Az örmény energetikai miniszter tagadta, hogy a megállapodás kapcsolatban lenne az örményországi atomerőmű-építéssel.²¹⁰ Az örmény kormányzat 2009 decemberében adta áldását az orosz–örmény közös vállalat létrehozására az atomerőmű-építés érdekében.²¹¹

Belorussziának viszont nem sikerült megegyeznie a Gazprommal, s a helyzet 2010 júniusában rövid gázválságig fajult. Belorusszia már 2009-ben sem a 2006 végi megállapodásban lefektetett menetrend szerinti árat fizette, s 2010-ben szintén kedvezményeket kívánt, a tárgyalások azonban eredménytelenül zárultak. A belorusz állam úgy döntött, hogy a 2009-es átlagárat fizeti 2010-ben, amellyel egyre növekvő adósságot halmozott fel. Belorusszia a gázválság előtt azt szeretne volna elérni, hogy a belorusz gázáremelés az orosz belföldi árfelzárkóztatás ütemével együtt haladjon, vagyis csak 2014–2015-re valósuljon meg az európai exporttal azonos jövedelmezőség. A 2010. júniusi vita nem zárult le az adósság kiegyenlítésével, a tranzitdíjvitát is meg kellett oldani.

Az orosz–belorusz vita az orosz–belorusz–kazah vámunió 2010. júliusi tervezett életbe lépése előtt zajlott le.²¹² A belorusz parlament végül 2010. június 30-án ratifikálta a vámuniós kódexet. A közös gazdasági térség elvileg 2012-ben jön létre.

A Gazpromnak 2005-től rendre azzal a váddal kellett szembesülnie, hogy elhanyagolja a kitermelési beruházásait és ezzel veszélyezteti a kül- és belföldi ellátásbiztonságot. Az elmúlt években azon aggódtunk, hogy a

²⁰⁹ Kommerszant, 2008. szeptember 23. http://www.kommersant.com/p-13272/r_500/Gas_price_Armenia/; Gazprom – News, 2008. szeptember 16. <http://www.gazprom.com/eng/news/2008/09/30805.shtml>; RIA Novosztji, 2008. szeptember 23. <http://www.rian.ru/economy/20080923/151524332.html>

²¹⁰ RIA Novosztji, 2009. október 20. <http://en.rian.ru/exsoviet/20091020/156529941.html>; Asbarez, 2009. november 20. <http://www.asbarez.com/2009/11/20/russia-gives-armenia-gas-price-discount/>; ARKA News Agency, 2009. november 19. <http://www.arka.am/eng/energy/2009/11/19/17696.html>; ArmeniaNow.com, 2009. október 23. http://www.armenianow.com/news/10706/trading_gas_for_nuke_russia_set_t

²¹¹ Radio Free Europe/Radio Liberty, 2009. december 5. http://www.rferl.org/content/Armenia_Russia_To_Build_Nuclear_Power_Plant/1896039.html

²¹² Oroszország, Belorusz és Kazahsztán 2009 novemberében írt alá egyezményt a vámunióról.

Gazprom képes lesz-e 2011-re termelésbe állítani a Jamal-félszigeten elterülő Bovanyenkovszkoje mezőt, különben a társaság gáztermelése 2011-től erős hanyatlásnak indul. A Gazprom a gázpiaci helyzet miatt 2009 júniusában úgy döntött, hogy a Bovanyenkovszkoje mezőn a kitermelés kezdetét 2012-re halasztja el; ezzel egy évet nyert. A Gazpromot sürgetőknek ma arra a kérdésre illene választ adniuk, hogy ha például a Bovanyenkovszkojén vagy más hatalmas mezőn hamarabb kezdődött volna a kitermelés, akkor mi lenne most azzal a gázzal.²¹³

A türkmén–orosz vita alatt gőzerővel épült a Türkmenisztánból Kínába menő vezeték, s 2009 decemberében el is kezdődött a gázszállítás. Orosz oldalról a kínai export ügyében viszont – a 2009. októberi és decemberi egyezmények ellenére – továbbra sincs jelentős előrelépés: az árkérdés nyitott, 2010 júniusában éppen úgy néz ki, hogy 2011 közepére kell meg egyezni a gázárakról.²¹⁴

A Barents-tengeri Stokman mező 2010 elején bejelentett csúszása egyáltalán nem okozott meglepetést. A vezetékes export 2013-as, illetve az LNG-szállítások megkezdésének 2014-es dátuma eddig is irreális volt. Maga Putyin is érzi az erős szkepticizmust a projekttel kapcsolatban, nem véletlen, hogy azt hangsúlyozza, hogy nem törölték a projektet.²¹⁵ A vezetékes export a 2010. februári ígéret szerint 2016-ban, az LNG-szállítás 2017-ben indulhat el.²¹⁶ A Stokman mezőn 2010 februárjában a vezetékes gázra 2011 márciusára, az LNG-re 2011 végére ígérték a végső beruházási döntést.²¹⁷

2009 októberében a Gazprom amerikai illetékese még azt állította, hogy az LNG 80–90 százaléka Észak-Amerikába kerül.²¹⁸ Könnyen lehetséges azonban, hogy az LNG-ből nem lesz semmi, a Stokman keretében a kitermelési költség nagyon magas, így az drága lenne az amerikai piacnak, az európai piacra való termelés pedig szintén kérdéses. Az LNG erőltetése mellett a rugalmasság, illetve a 2009-es európai kudarc szól.²¹⁹

---

²¹³ Stern (2009)

²¹⁴ People's Daily Online, 2010. június 25.

<http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90883/7041401.html>

²¹⁵ Reuters, 2010. április 17.

<http://www.reuters.com/article/idUSLDE63G0CV20100417>

²¹⁶ Gazprom – News, 2010. február 5.

<http://www.gazprom.com/press/news/2010/february/article76115/>

²¹⁷ Bloomberg, 2010. február 17. http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=conewstory&tkr=TOT%3AUS&sid=ahBxG8H4_i_g

²¹⁸ Bloomberg, 2009. október 20.

<http://noir.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a9RMdt4zxmCw>

²¹⁹ Reuters, 2010. február 10. <http://www.futurespros.com/news/commodities---futures-news/analysis-shtokman-lng-may-be-scrapped-as-us-gas-output-rises-111285>

A Szovjetunió felbomlása előtti LNG-tervek megghiúsulását és a kilencvenes évek eseménytelenségét követően a Gazprom ugyan 2005-ben elkezdte a tapasztalatgyűjtést az LNG-piacon (a nem saját kitermelésű és cseppfolyósítási gázzal való kereskedését), ám a saját exportra csak a Szahalin–2 projekthez való, állami segédlettel megtámogatott csatlakozása révén nyílt lehetősége 2009 elejétől.

A Gazprom 2009 júniusában az amerikai piac tíz százalékának megszerzését célozta meg 2020-ra,²²⁰ majd 2009 októberében már öt éven belül kívánta volna ezt elérni. Utóbb csupán a Szahalin–2 révén, valamint vezetékes gáz és LNG közötti swap keretében, ami irreálisnak tűnik.²²¹ Az orosz természeti erőforrások minisztere 2010. április közepén elismerte, hogy a palagáz gondot jelent az oroszoknak, s az a gázpiaci változások lehetőségét hordozza. Jurij Trutnyev azt is jelezte, hogy ebben a véleményében a Gazprom is osztozik.²²²

A Gazprom 2008. április 1-jén azt állította, hogy 2030-ra a globális LNG-piac 25 százalékát uralná, évi 90 millió tonna LNG-t szállítana.²²³ A válság alatt a Gazprom emelte a tétet: 2009 szeptemberére a 25 százalékos célt már 2020-ra tette.²²⁴

A Stokman projekt elhalasztása azt jelenti, hogy az Északi Áramlat második szálához más forrásokat kell találni, vagy el kell halasztani azt is.²²⁵ 2009-ben a Nord Stream AG megszerezte az Északi Áramlat építéséhez szükséges engedélyeket, s 2010 áprilisában elkezdődött a tengeri vezeték lefektetése. Mindez a szokásos kincstári pesszimizmus ellenére történt – hasonlóan a Kék Áramlathoz vagy például a türkmén–kínai vezetékekhez. A szállítások 2011 negyedék negyedévében indulhatnak.

²²⁰ Bloomberg, 2009. június 9.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601072&sid=aBRmAY3YL9Rs>,
http://www.youtube.com/watch?v=B8uOaoca_os

²²¹ Reuters, 2009. október 8.

<http://uk.reuters.com/article/idUKN0852502720091008?symbol=GAZP.MM&sp=true>
 ; Korchemkin, Mikhail: American Five-Year Plan of Gazprom. EEGA, 2009. október 9.
<http://www.egas.com/usa2014e.htm>

²²² Reuters, 2010. április 19.

<http://www.reuters.com/article/idUSLDE63I1LS20100419>

²²³ Datamonitor, 2008. április 17. http://www.datamonitor.com/store/News/gazprom_unlikely_to_meet_aim_of_25_of_global_lng_market_by_2030?productid=88EFE528-CF7F-45FD-BC4F-6AD02DCC5D01; RIA Novosztyi, 2008. április 1.
<http://en.rian.ru/business/20080401/102687442.html>

²²⁴ RIA Novosztyi, 2009. szeptember 24.

<http://en.rian.ru/russia/20090924/156240673.html>; *LIGA.novosztyi*, 2009. október 9.
<http://news.liga.net/news/N0934520.html>

²²⁵ Reuters, 2010. február 5. <http://www.reuters.com/article/idUSLDE6141ZH20100205>

Jonathan Stern 2010. május végén úgy látta, hogy a túlkínálat 2015 előtt eltűnik, s akkor a hub-árak jelentősen emelkedni fognak.²²⁶ A Gazprom 2010. júniusi közlése szerint az európai kereslet 2012-re visszaáll a válság előtti szintre, illetve az árak már 2012-re kiegyenlítődnék.²²⁷

A Gazprom 2010 júniusában rekordnagyságú, 565,5 milliárd köbméteres gáztermelést remélt 2013-ra, 2012-ben azonban még a 2008-as (549,7 milliárd köbméteres) szint alatti (542,4 milliárd köbméteres) ki-termelést valószínűsít.²²⁸

Az IEA, az ágazati tanácsadó cégek, valamint az olaj- és gáztársaságok egyaránt az európai nem konvencionális gáztermeléssel kapcsolatos várakozásokat hűtik; még idő kell a valós európai lehetőségek felméréséhez. A kutatáshoz, a fúráshoz amerikai szakértelemre – eszközökre, munkaerőre, know-how-ra – van szükség.

2.6. Orosz segítség a FÁK-ban a válság idején

Putyin első terminusa passzívnak tekinthető a FÁK-kapcsolatok terén, míg a másodikat a színes forradalmak és a gázkérdések uralták.²²⁹ A FÁK-beli színes forradalmak (2003-tól) különböző súlyú, de jelentős veszteségek voltak Oroszország számára.

A 2008. augusztusi orosz–grúz háborút követően mélypontra kerültek Oroszország kapcsolatai a posztszovjet szomszédokkal. A grúz támadásra adott erőteljes orosz reakció az orosz katonai presztízs visszaállításának a sorába (is) illeszkedett. Belföldön a második csecsen háború számított szimbolikus kérdésnek az első csecsen háború (1994–1996) kudarca mellett és olyan veszteségek után, mint Koszovó ügye (1999), valamint a Kurszk atom-tengeralattjáró elsüllyedése (2000).²³⁰ A NATO keleti bővité-

---

²²⁶ Stern, Jonathan: Oil-based pricing represents a drag on the industry. Financial Times, 2010. május 25. http://www.ft.com/cms/s/0/31e5e64c-6795-11df-a932-00144feab49a,dwp_uuid=e433984e-678b-11df-a932-00144feab49a.html

²²⁷ Gazprom – Press Conference, 2010. június 22., p. 3. és p. 9. <http://www.gazprom.com/f/posts/97/618699/22-06-2010-press-presentation.pdf>

²²⁸ Gazprom – Press Conference, 2010. június 9., p. 14. http://www.gazprom.com/f/posts/48/694517/presentation_eng_09.06.2010-2.pdf

²²⁹ Åslund (2010), pp. 223–224.

²³⁰ Gomart, Thomas: Europe in Russian Foreign Policy: Important but no longer Pivotal. *Russie.NEI.Visions*, IFRI, 50. sz., 2010. május, p. 20.

sét²³¹ követően Ukrajna és Grúzia NATO-tagságának lehetséges perspektívája újabb rémképet jelentett.

A grúz–orosz háborúnak közvetlen következménye volt a hatalmas tőke kivonás 2008 augusztusában Oroszországból. A háborút követően Grúzia jelezte, hogy kilép a FÁK-ból, s 2009 augusztusától már hivatalosan sem tagja a közösségnek. Itt kell megjegyezni, hogy Ukrajna jogilag nem tagja a FÁK-nak, de részt vesz az együttműködésben, míg Türkmenisztán csak társult tag.

Az orosz gazdaság zuhanása káros hullámokat vetett a volt Szovjetunió térségében. A FÁK-államok Oroszországgal való gazdasági kapcsolatai továbbra is erősek, a hazautalásoknak különösen fontos szerepük van. Alturki és szerzőtársai számításai szerint az orosz gazdaság egy százalékpontos növekedése 0,35–0,45 százalékpontos FÁK-növekedéssel társul. Az olajimportáló FÁK-államok esetében erősebb a kapcsolat: a koefficiens 0,45–0,50. A hazautalások tíz százalékpontos növekedése Oroszországból 0,3 százalékpontos GDP-növekedéssel párosul a FÁK-ban, 0,4 százalékponttal az olajimportáló FÁK-államokban.²³²

A válság alatt számos, a FÁK-ból érkezett munkavállaló veszítette el az állását Oroszországban, amely a hazautalások erős csökkenésében is megmutatkozott. A FÁK-ba menő hazautalások Oroszországból 30 százalékkal – 18,6 milliárd dollárról 13,0 milliárd dollárra – estek 2009-ben.²³³

Miközben Oroszország a válság alatt a saját költségvetéséhez szükséges tőke bevonásán dolgozott, a FÁK-országok hitelezésében közvetlenül és a JevRazESz 2009-ben felállított krízisellenes alapján keresztül is részt vett. Az Oroszországnál nagyobb anyagi lehetőségekkel bíró Kína szintén érezte a jelenlétét a térségben.

A JevRazESz-államok – Belorusz, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán – 2010. április 1-jén minden FÁK-országot meghívtak, Ukrajnát is, hogy csatlakozzanak a krízisellenes alaphoz. Ehhez minimálisan egymillió dolláros hozzájárulás kell. A bejelentés időpontjában az alap nagysága 851,3 millió dollár volt, az alapító okirat szerint később tíz milliárd dolláros lesz. Az alapító államok eddig 7,513 milliárd dolláros hozzájárulásról tettek ígéretet: Oroszország 7,5 milliárd dollárról, Kazahsztán egy milliárd dollárról, Belorusz tízmillió dollárról, Tádzsikisztán, Örményország és Kirgizisztán egy-egy millió dollárról. Első lépésként a fenti összeg tíz százalékát kell befizetniük. Oroszország 750 millió dollárt, Kazahsztán 100 millió dollárt, Belorusz egymil-

---

²³¹ A balti államok – egyedülként a volt Szovjetunióból – 2004-ben csatlakoztak a NATO-hoz (és az EU-hoz).

²³² Alturki et al. (2009), pp. 14–17.

²³³ Orosz Központi Bank. http://www.cbr.ru/eng/statistics/CrossBorder/print.asp?file=PersonalRemittances_CIS_e.htm

lió dollárt, Kirgizisztán és Örményország pedig 100–100 ezer dollárt teljesített.²³⁴

Belorusz a Gazprom gázáremelése folytán már 2007 végén kénytelen volt Oroszországhoz fordulni: ekkor 1,5 milliárd dolláros stabilizációs hitelt vett fel. Belorusz és Oroszország 2008 novemberében 2008–2009-re két milliárd dolláros hitelben egyezett meg, az utolsó 500 millió dollárt azonban Belorusz nem kapta meg. Kudrin 2009. május végén azt mondta, hogy az 500 millió dollárnyi részletet orosz rubelben folyósították volna, de Belorusz ezt visszautasította.^{235; 236} Megjelent viszont Kína. A kínai és a belorusz jegybank 2009 márciusában 20 milliárd jüanos (2,93 milliárd dollár) hároméves devizacsere-ügyletben állapodott meg,²³⁷ a Kínai Fejlesztési Bank 2009 májusában 260 millió eurós hitelegyezményt kötött, a Kínai Export-Import Bank pedig 2009-ben 500 millió dolláros és 200 millió jüanos hitelkeretet nyitott beruházási projektekhez.²³⁸ 2010. június végén már 15 milliárd dolláros hitelkeret volt a terítéken.²³⁹

Külön érdekesség, hogy Minszk egy 12 napra szóló, 200 millió dolláros azeri hitelből fizetett a 2010. júniusi belorusz–orosz gázvita lezárásakor a Gazpromnak.²⁴⁰ Belorusz a JevRazESz-től beruházási hitelt kért.²⁴¹

Oroszország és Kirgizisztán 2009 elején 2,15 milliárd dolláros csomagról állapodott meg, amelyet követően (2009 februárjában) a kirgiz parlament megszavazta a manaszi légitámaszpont bezárását. A 2,15 milliárd dollár a következő tételekből állt: 150 millió dollár pénzügyi segély, 300 millió dollár hitel az államadósság törlesztéséhez és 1,7 milliárd dollár hitel a Kambarata–1 vízerőmű építéséhez. Mindezekén felül adósságleírásban is megegyeztek.²⁴² 2009 tavaszán a 450 millió dolláros támogatás

²³⁴ JevRazESz, 2010. április 1. <http://www.evrazes.com/news/view/808>

²³⁵ Minfin Rosszii, Viskazivaniija rukovodszta, 2009. május 28. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7501>

²³⁶ 2008 nyarán Moszkva még arról beszélt, hogy a rubel a térség tartalékvalutája lesz. Trenin (2010), p. 190.; Kommerszant, 2008. július 8. http://www.kommersant.com/p-12791/r_500/world_financial_crisis/

²³⁷ Reuters, 2010. február 1.

<http://www.reuters.com/article/idUSTRE61101L20100202>; China Daily, 2010. március 25. http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2010-03/25/content_9641938.htm

²³⁸ Reszpublika, 2010. június 30. <http://www.reszpublika.info/5032/contacts/article40449/>

²³⁹ Council of Ministers of the Republic of Belarus – News, 2010. június 28.

http://www.government.by/en/eng_news28062010.html; BelTA, 2010. június 28. <http://news.belta.by/en/news/econom?id=550442>

²⁴⁰ Oil & Gas Eurasia, 2010. július 2.

<http://www.oilandgaseurasia.com/news/p/0/news/7882>; Today.Az, 2010. június 29. <http://www.today.az/news/politics/70390.html>

²⁴¹ JevRazESz, 2010. február 26. <http://www.evrazes.com/news/view/802>

²⁴² Poszolsztvo Rosszizszkoj Fegyeracii v Kirgizszkoj Reszpublike <http://www.kyrgyz.mid.ru/torgec.html>

és hitel megérkezett Kirgizisztánba.²⁴³ Ám nem sokkal később, 2009 nyarán a Bakijev család végül megegyezett az amerikaiakkal. Ennek ellenére röviddel a Bakijev-rezsim 2010. áprilisi bukása előtt a kirgizek még mindig azért panaszkodtak, mert Oroszország nem nyitotta meg a hitelkeretet a Kambarata–1-hez.²⁴⁴ Kirgizisztán a JevRazESz-hez 160 millió dolláros hitelért folyamodott.²⁴⁵

Örményország 2009. június közepén kapott 500 millió dollárt Oroszországtól, majd az örmény gyémántipar fejlesztése érdekében újabb 100 millió dollárt kért. Örményország a JevRazESz-hez is hitelért fordult: az észak–déli irányú, Iránnal összekötő vasút építéséhez.

Az ukrán nehézségek részben közvetlenül Oroszországhoz kapcsolódtak: a gázszámlák kiegyenlítése minden hónapban komoly nehézséget okozott a Naftohaznak. 2009-ben Oroszország még elutasította Ukrajnát, amikor öt milliárd dolláros hitelkérelemmel állt elő, 2010. június elején azonban az ismét IMF-hitelre váró Ukrajna két milliárd dollárt kapott az orosz VTB Banktól. Ezt követően – 2010. június 9-én – pedig 4,1 milliárd eurós hitelmegállapodást írtak alá a két új ukrán atomreaktor megépítéséhez.²⁴⁶

Moldova nem kapta meg a megígért hitelt Oroszországtól. Putyin még 2009 júniusában állapodott meg 500 millió dolláros beruházási hitelről, amelynek első részletét – 150 millió dollárt – másfél-két hónapon belül folyósítani kellett volna.²⁴⁷ Eközben Kína egymilliárd dolláros hitelről írt alá megállapodást 2009 júliusában Moldovában. A nagyon kedvező hitelt infrastruktúraprojektekre fordítanák,²⁴⁸ eredmény azonban még nincs. A katonai együttműködést szintén elmélyítik Kínával. 2009 őszén egyez-

²⁴³ Susztov, Alekszandr: Prepjatszivija k reinyegracii. Fond sztratyegicseszkov kulturi, 2010. február 19. <http://www.fondsk.ru/article.php?id=2793>

²⁴⁴ Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses. Crisis Group Asia Briefing, 102. sz., 2010. április 27. <http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/asia/central-asia/kyrgyzstan/B102%20Kyrgyzstan%20-%20A%20Hollow%20Regime%20Collapses.ashx>

²⁴⁵ JevRazESz, 2010. február 26. <http://www.evrazes.com/news/view/802>

²⁴⁶ Olearchyk, Roman: Russia lends Ukraine \$2bn: what does it want in return? 2010. június 11. <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2010/06/11/russia-lends-ukraine-2bn-what-does-it-want-in-return/>; Kyiv Post, 2010. június 17. http://www.kyivpost.com/news/business/bus_general/detail/70045/; New Europe, 2010. június 13. <http://www.neweurope.eu/articles/101468.php>

²⁴⁷ Global Times, 2009. június 23. <http://business.globaltimes.cn/world/2009-06/438940.html>

²⁴⁸ Reuters, 2010. február 1. <http://www.reuters.com/article/idUSTRE61101L20100202>; Asia Times Online, 2009. augusztus 1. <http://www.atimes.com/atimes/China/KH01Ad01.html>

ményt született arról, hogy a moldovai hadsereg 500 ezer eurós támogatást kap Kínától.²⁴⁹

Tádzsikisztán eredetileg 90 millió dolláros hitelt kért a JevRazESz-től. Az Eurázsiai Gazdasági Közösség vezetői végül úgy döntöttek, hogy előbb 70 millió dollárt kap, majd az elkövetkező két év folyamán további 50 millió dollárt speciális programokra.²⁵⁰ Tádzsikisztán és Kína 2009 júniusában arról állapodott meg, hogy több mint egymilliárd dolláros értékben valósít meg beruházásokat: erőműveket és utakat épít.²⁵¹

Az orosz gazdasági és politikai befolyás láthatóan csökken Közép-Ázsiában, miközben Kínáé nő. Okszana Antonyenko szerint azonban Oroszország elfogadta, hogy már nem az egyedüli szereplő a térségben. A Sanghaji Együttműködési Szervezet 2008-as tádzsikisztáni csúcstalálkozóján az orosz nyomás ellenére egy állam sem ismerte el Abháziát és Dél-Oszétiát, s ez nem okozott válságot sem a szervezeten belül, sem Oroszország és a közép-ázsiai államok között.²⁵²

A Sanghaji Együttműködési Szervezet 2009. júniusi jekatyerinburgi találkozóján Kína tíz milliárd dolláros kölcsön mellett kötelezte el magát a válsággal küszködő közép-ázsiai államoknak. A tanácskozáson nemcsak Oroszország, Kína, Kazahsztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán és Kirgizisztán, illetve megfigyelőként Irán, Pakisztán, India és Mongólia vett részt, hanem vendégként Afganisztán is.²⁵³ A 2010-es taskenti csúcson az Egyesült Államok is jelen volt, Irán viszont nem.²⁵⁴ Mint ismeretes, Oroszország és Kína a Sanghaji Együttműködési Szervezetet a közép-ázsiai amerikai befolyás korlátozásának eszközeként tekinti.

Anders Åslund szerint a 2009 októberében megrendezett éves FÁK-csúcs jól mutatta a FÁK-kapcsolatok helyzetét: mindössze hat elnök (az orosz, a belorusz, az ukrán, az örmény, az azeri és a kirgiz) jött el, míg a vendéglátó Moldovának ideiglenesen nem volt elnöke. Ez azt jelenti, hogy

---

²⁴⁹ O'Neill (2009) Louis: Carrots and sticks in Moldova: Russian peacekeepers, big loans and the need for reforms. openDemocracy, 2009. október 7.; Moldova Azi, 2009. október 2. <http://www.azi.md/en/story/6193>

²⁵⁰ BaltInfo.ru, 2010. június 12. <http://www.baltinfo.ru/news/Antikrizisnyi-fond-EvrAzES-dast-Tadzhikistanu-120-mln-dollarov-na-sotcprogrammy-149406>

²⁵¹ Reuters, 2010. február 1.

<http://www.reuters.com/article/idUSTRE61101L20100202>

²⁵² Russia: a new confrontation? Tenth Report of Session 2008–09. Report, together with formal minutes, oral and written evidence. Ordered by the House of Commons to be printed 30 June 2009. House of Commons Defence Committee.

http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Russia_a_new_confrontation.pdf

²⁵³ The Times, 2009. június 17.

http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article6514737.ece

²⁵⁴ AsiaNews, 2010. június 12. <http://www.asianews.it/news-en/SCO-opens-to-India-and-Pakistan,-not-Iran-18664.html>

az öt közép-ázsiai elnök közül csak egy vett részt. A találkozó fél óráig tartott.²⁵⁵

2.7. Oroszország álláspontja néhány multilaterális kérdésben a válság alatt

2009. június közepén Jekatyerinburg nemcsak a Sanghaji Együttműködési Szervezetnek adott otthont, hanem további két csúcsonk is: a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének és a BRIC-nek. Egy héttel később – 2009. június 24-én – Oroszország tárgyalásokat kezdett az OECD-tagságról.²⁵⁶

Brazília, Oroszország, India és Kína vezetői Jekatyerinburgban az első hivatalos BRIC-csúcsot tartották meg – a multipoláris világrend mellett, illetve az amerikai globális szuperhatalom ellen érvelve.²⁵⁷ A csúcson Dmitrij Medvegyev a dollár vezető tartalékvaluta-szerepének megtörésére szólított fel, míg 2010. április közepén, a brazíliai BRIC-csúcs előtt azt szorgalmazta, hogy a BRIC-államok saját valutájukban kereskedjenek egymással.²⁵⁸

Oroszország természetesen örül a BRIC-kezdeményezésnek, amelyet Cohen és szerzőtársai (2010) szerint Jim O'Neill – a Goldman Sachs közgazdásza, aki először használta a betűszót még 2001-ben – csak a feltörekvő piaci befektetési termékek értékesítése érdekében alkotott meg.²⁵⁹ Kevésbé örülhet viszont annak, hogy a nagy orosz gazdasági visszaesés nyomán sok elemző BRIC helyett már BIC-ről kezdett el beszélni.

Az IMF reformja természetesen terítéken volt a 2009-es BRIC-csúcson, majd a G–20 2009. szeptemberi pittsburghi csúcstalálkozóján megegyezés született arról, hogy az IMF-ben a szavazati jogok legalább öt százalékát, a Világbankban pedig legalább három százalékát átcsoportosítják a feltörekvő és fejlődő államok javára. Előbbit 2011. január 1-jére, utóbbit a 2010. tavaszi találkozóra kell(ett) teljesíteni.²⁶⁰ A brazil pénzügyminiszter

²⁵⁵ Åslund (2010), pp. 223–224.

²⁵⁶ Az OECD-főtitkár 2010. június elején azt mondta, reméli, hogy Oroszország csatlakozik. (Napi Gazdaság, 2010. június 2.
<http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&nID=447693&place=>)

²⁵⁷ The Times, 2009. június 17.

http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article6514737.ece

²⁵⁸ Bloomberg, 2010. április 12.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601013&sid=aOqtj0TsX89E>

²⁵⁹ Cohen *et al.* (2010)

²⁶⁰ Az eddigi változásokat lásd: <http://www.brettonwoodsproject.org/art-566281>

2009. október elején hangsúlyozta, hogy az öt százalék csak a minimum, a hét százalékért fognak harcolni az IMF-szavazatoknál.

A 2009. áprilisi londoni G–20 után Kudrin még nyomatékosan kijelentette, hogy egyelőre nem vesznek részt az 1,1 billió dolláros csomagban, arra nem vállaltak kötelezettséget. Másfelől viszont azt is mondta, hogy a nemzetközi tartalékok diverzifikálása érdekében vásárolnának az IMF-kötvényekből.²⁶¹

London, Pittsburgh, majd a 26 addigi és a 13 potenciálisan új NAB-résztvevő (NAB, *New Arrangements to Borrow* – új hitelfelvételi megállapodás), köztük a BRIC-államok, 2009. novemberi találkozója után 2010 áprilisában a NAB 367,5 milliárd SDR-re (588,6 milliárd dollárra) való növeléséről született döntés.²⁶²

2009-ben Oroszország Indiához és Brazíliához hasonlóan úgy döntött, hogy tíz milliárd dollár értékben vásárol IMF-kötvényt, szemben Kína 50 milliárd dollárjával. 2010. május közepén, a Kijevben tartózkodó Medvegyev bejelentette, hogy orosz részről erre sor került, ám egyúttal azt is jelezte, hogy számukra nem mindegy, azt mire költik. Ha Ukrajna vagy más Oroszországhoz közel álló baráti állam megsegítésére megy, az rendben van, de azt sajnálnák, ha az a nemzetközi pénzügyi rendszer lyukainak foltozására irányulna.²⁶³

2.7.1. Energiacharta

2009 nyarán Moszkva legalább két, nagy figyelmet érdemlő döntést hozott: az egyik az energiacharta-folyamattal, a másik a WTO-csatlakozásával kapcsolatos.

2009. január–júniusban, az orosz–ukrán gázvitát követően az orosz fél folyamatosan kritizálta az Energiacharta-szerződést (ECT), 2009 áprilisában pedig új kezdeményezéssel állt elő, amely természetesen nem hozott sikert. Oroszország végül 2009. augusztus 20-án tájékoztatta a letéteményest, hogy nem szándékozik az Energiacharta-szerződés, továbbá az Energiahatékonyságról és a kapcsolódó környezeti vonatkozásokról szóló energiacharta-jegyzőkönyv szerződő fele lenni. A beérkezéstől számított

²⁶¹ RIA Novosztyi, 2009. április 3.

<http://en.rian.ru/business/20090403/120905308.html>; Minfin, 2009. április 3.

<http://www.minfin.ru/ru/press/speech/printable.php?id4=7236>

²⁶² IMF <http://www.imf.org/external/np/tr/2010/tr040910.htm>,

<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/gabnab.htm>

²⁶³ RBC, 2010. május 18. <http://www.rbcnews.com/free/20100518140100.shtml>;

Bloomberg, 2010. május 18.

<http://noir.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=acCjaPc4X5Uc>

60 naptári nap leteltével Oroszország számára megszűnt az ideiglenes alkalmazás. Ennek ellenére Oroszországnak az Energiacharta-szerződés rendelkezéseit még 20 éven át alkalmaznia kell a területén más aláírók azon befektetéseire, amelyek az ideiglenes alkalmazás megszűnése előtt történtek. Oroszország az ECT aláírója marad, a folyamatból nem esett ki, csak Norvégia, Ausztrália és Izland „szintjére” lépett vissza.²⁶⁴

Oroszország hiába számít arra, hogy az Energiacharta-szerződést felváltó vagy azzal párhuzamosan működő új multilaterális egyezmény jön létre a belátható jövőben. Oroszország saját maga ellen dolgozik azzal, hogy kimarad a szabályok formálásából. Ugyanez történt, amikor a Szovjetunió távol maradt a GATT-tól 1947-ben, s ezért a szovjet érdekek nem érvényesülhettek. Ehelyett Oroszországnak a 2009-es orosz–ukrán válságot követően az Energiacharta-szerződés modernizálásának az élére kellett volna állnia.²⁶⁵

Fontos hangsúlyozni, nem csak Oroszországon múlt az, hogy végül elvetették az Energiacharta-szerződést és a tranzitjegyzőkönyvet, annak ellenére, hogy azok optimális megoldást nyújthattak volna. Az okok közül két kérdést külön ki kell emelni. Az egyik a tranzitjegyzőkönyv úgynevezett REIO-klauzulája, amely az uniót regionális gazdasági integrációs szervezetként kezelné. Ezt Oroszország nem fogadta el. A másik fontos pont az Energiacharta-szerződés tranzitszállításról szóló 7. cikke 6. bekezdésének alkalmazása, amely szerint a tranzitország semmilyen vita esetén sem szakíthatja meg vagy csökkentheti a tranzitot. Oroszország számára nagy csalódás, hogy Ukrajna ezt a rendelkezést hivatalos európai elítélés nélkül sérthette meg. Másfelől a hosszúra nyúlt 2009. januári gázvita megmutatta azt is, hogy Oroszország (és természetesen Ukrajna) nem foglalkozik a következményekkel.

2.7.2. Oroszország WTO-csatlakozása

Oroszország évek óta a WTO-csatlakozás küszöbén áll, a szükséges egy lépésre azonban máig nem került sor, így a G–20-ak közül egyedülként van kívül a szervezeten.

Noha Oroszország a közelmúltban már nem is kapkodott a tagság érdekében, nagy megrökönyödést váltott ki az a 2009. június eleji bejelen-

²⁶⁴ Konoplyanik, Andrey A.: Russia remains a signatory of the Energy Charter Treaty. Financial Times, augusztus 26.; RIA Novosztji, 2009. október 19.
<http://rianovosti.com/papers/20091019/156520082.html>

²⁶⁵ Konoplyanik (2010), pp. 84–96.

tés, hogy Oroszország, Kazahsztán és Belorusz egységes vámterületként csatlakozna a WTO-hoz.

A bejelentés komoly bizonytalanságot szült, amelyet Medvegyev elnök 2009. júliusi kijelentései sem tisztáztak.²⁶⁶ 2009 októberében már úgy tűnt, hogy a kérdés rendeződött. Makszim Medvedkov orosz WTO-főtárgyaló ekkor közölte: már értesítették a WTO-tagokat, hogy mégis szuverén államként fogják tovább folytatni a csatlakozási tárgyalásokat, mert különben nagyon lelassulna a folyamat.²⁶⁷ A 2009. novemberi EU–Oroszország csúcs idején Vlagyimir Csizsov orosz EU-nagykövet és Vlagyimir Voronkov külügyminisztériumi főosztályvezető, aki az egyik tárgyaló, egyaránt elmondták, hogy Oroszország önállóan akar csatlakozni, ám szorosan koordinálni fognak Belarusszal és Kazahsztánnal. Ezzel szemben Medvegyev elnök ugyanekkor úgy érvelt, hogy azt az utat választják, amelyik rövidebb.²⁶⁸ Igor Suvalov miniszterelnök-helyettes 2010. április közepén azt nyilatkozta, hogy felhagyhatnak a Kazahsztánnal és Belarusszal való közös WTO-csatlakozás tervével.²⁶⁹

Kudrin az eddigiekből tanulva már nem ad meg dátumot a WTO-csatlakozásra,²⁷⁰ míg Suvalov szerint 2010 végére csatlakozhatnak. Medvegyev Obamának a 2009. áprilisi G–20-on tett ígéretét kérte számon, miszerint segíti Oroszország WTO-csatlakozását.²⁷¹

A véget nem érő WTO-csatlakozási folyamat „komikumát” az orosz fél is érzi: Makszim Medvedkov 2009 októberében azt mondta, hogy csaknem biztos abban, hogy még mielőtt eléri a nyugdíjkorhatárt, csatlakozni fognak; addig pedig még nyolc év van hátra.²⁷²

A WTO-csatlakozással feltételezhetően a vegyipar és az acélipar jelentősen profitál, míg a gépgyártás, a mezőgazdaság és a pénzügyi szolgáltatások erősen ellenzik a tagságot.²⁷³

---

²⁶⁶ RIA Novosztyi, 2009. július 7.

<http://en.rian.ru/russia/20090707/155461675.html?id=>

²⁶⁷ Ministry Shifts Back to Unilateral WTO Bid. The Moscow Times, 2009. október 19.

²⁶⁸ BruxInfo, 2009. november 19.

http://www.bruinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=26378; RIA Novosztyi, 2009. november 18. <http://en.rian.ru/world/20091118/156892124.html>; Kommerszant, 2009. november 19.

<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1276950>

²⁶⁹ Anishyuk, Alex: Russia to Join WTO Alone. The Moscow Times, 2010. április 16.

²⁷⁰ Minfin Rosszii, Viszkazivaniya rukovodstva, 2010. április 24.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=9600>

²⁷¹ Anishyuk, Alex: Russia to Join WTO Alone. The Moscow Times, 2010. április 16.

²⁷² RIA Novosztyi, 2009. október 19.

<http://rianovosti.com/papers/20091019/156520082.html>

²⁷³ The ‘New Geography’ of International Trade: “How the Emerging Markets are Rapidly Changing Global Trade”. SIEMS Monthly Briefing, Skolkovo Institute for Emerging Market Studies, Moscow School of Management, 2010. március, p. 11.

3) Összegzés

Az orosz vezetés 2008 őszén sokáig úgy vélte, hogy a válság elkerülheti az országot, illetve tagadta a válságot, majd pedig az Egyesült Államokat hibáztatta (például a 2009. januári Világgazdasági Fórumon, ahol Kína Oroszországnál is keményebben fogalmazott).²⁷⁴ A válság erőteljesen rávilágított az olajáraktól való függés mértékére, a restanciákra. Oroszország 1991 és 1993, valamint 1998 és 2002 között jelentős reformokon ment keresztül, a köztes időszakokban azonban alig történt érdemi lépés.²⁷⁵

Bár a makrogazdasági stabilizáló tényezők nem tudták elszigetelni Oroszországot a válságtól, azok képessé tették a sokkok enyhítését.²⁷⁶

A szovjet tervezés örökségei, a monovárosok különösen nehéz helyzetbe kerültek. A 2010-re meghatározott költségvetési források pedig aligha fognak fordulatot hozni, és Alekszandr Zsukov miniszterelnök-helyettes állításával szemben nem lesznek „növekedési pontok” az „innovatív gazdaság” számára a válság utáni időszakban.²⁷⁷

2010-ben javult a költségvetés helyzete, ám az erősebb rubel és a nyugdíjemelések miatt a vártnál magasabb olajárak ellenére sem lesz a hiány a GDP öt százaléka alatt.²⁷⁸

Jó hír, hogy a várakozásokkal ellentétben a Tartalékalap nem ürül ki 2010-ben, s ami ennél is fontosabb: a költségvetés kiegyensúlyozására elvileg nem költenek a Nemzeti Jóléti Alapból 2010-ben. Oroszország még éppen jókor bocsátott ki eurókötvényt. Egy héttel később már más lehetett volna az eredmény. Oroszország a belföldi kötvénykibocsátás felé orientálódott, a görög válság azonban rosszul érintette ezt a tervet. 2010 nyár elején még nagyon el voltak maradva a belföldi kötvénykibocsátással. A belföldi kötvénykibocsátásra való erőteljes koncentrálás egybevág Oroszország terveivel, hogy Moszkva pénzügyi központ, a rubel pedig tartalék-

---

http://www.skolkovo.ru/media/documents/research/SIEMS_Monthly_Briefing_2010-03_eng.pdf

²⁷⁴ Reuters, 2008. szeptember 15. <http://uk.reuters.com/article/idUKLF936420080915>; Telegraph, 2009. január 29. <http://www.telegraph.co.uk/finance/financetopics/davos/4381464/WEF-2009-Russia-and-China-blame-West-for-economic-crisis-Davos.html>

²⁷⁵ Åslund – Kuchins (2009)

²⁷⁶ Shadrina – de Souza (2010), pp. 113-129.

²⁷⁷ The Other Russia, 2010. március 10. <http://www.theotherrussia.org/2010/03/10/33-8-billion-needed-to-save-monotowns/>

²⁷⁸ Aleksashenko (2010)

valuta legyen.²⁷⁹ Kérdéses még, hogy Oroszország tényleg megvalósítja-e a rubelben történő eurókötvény-kibocsátást.

A költségvetés jövőjét alapvetően befolyásolja, hogy 2011 és 2012 választási évek: 2011 decemberében dumaválasztások, 2012 márciusában pedig elnökválasztás lesz. Kudrin ragaszkodása ellenére Oroszország 2011-ben nem az alacsonyabb olajárakra alapozó, óvatos költségvetési tervezés útját választja. 2011-ben a bevételi oldalon már számíthatunk a privatizációra, emellett több adónem is emelkedik, köztük a gáz kitermelési adója. A 2015-ös egyensúlyi költségvetés elérése érdekében azonban el kellene kezdeni a kiadások csökkentését is.

A Világbank 2010 tavaszán 2010-re 5,0–5,5 százalékos, 2011-re 3,5 százalékos gazdasági növekedéssel számolt, amelyet 2010 júniusában 4,5, illetve 4,8 százalékra módosított. Az orosz kormány egyelőre 2010-re mindössze négy százalékkal számol.

Az energiahordozókra és a nyersanyagokra kevésbé épülő orosz gazdaság felé való elmozdulás alapvetően szükséges teendő mind a 2008 novemberében elfogadott, 2020-ig szóló társadalmi és gazdaságfejlesztési koncepcióban, mind Dmitrij Medvegyev 2009. szeptemberi „Hajrá, Oroszország!” című cikkében,²⁸⁰ majd a Szövetségi Gyűléshez intézett 2009. novemberi éves beszédében.²⁸¹ Ugyanez a gondolat húzódik meg a 2009 novemberében elfogadott, 2030-ig tartó új energiastratégiában is.²⁸²

Oroszország azzal is tisztában van, hogy a modernizációhoz szüksége van a Nyugatra. Ez a Lavrov által 2010 februárjában Medvegyevnek megküldött – az orosz Newsweek által megszerzett és 2010. május 11-én publikált – új külpolitikai doktrínából egyértelműen kitűnik.²⁸³

Ami a 2020-ig szóló koncepciót illeti, az orosz Newsweek 2010. május közepén arról számolt be, hogy hozzájutott a gazdaságfejlesztési minisztériumban készített, „A gazdaság- és társadalomfejlesztési politika prioritásai a 2010–2012-es években” című dokumentumhoz. Ezt a gazdaságfejlesztési minisztérium 2010. március közepén küldte meg a kormánynak, s ebben a minisztérium miniszterhelyettese, Andrej Klepacs azt írja, hogy a „Stratégia 2020”-ban szereplő fő mutatók közül semmi nem valósul

---

²⁷⁹ Bloomberg, 2010. július 12. <http://www.businessweek.com/news/2010-07-12/russia-to-boost-ruble-debt-sales-to-fund-deficit.html>

²⁸⁰ Dmitry Medvedev's Article, Go Russia! 2009. szeptember 10. <http://eng.kremlin.ru/transcripts/298>

²⁸¹ Presidential Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. 2009. november 12. <http://eng.kremlin.ru/transcripts/297>

²⁸² Shadrina – de Souza (2010), pp. 113–129.

²⁸³ Russzkij Newsweek, 2010. május 11. <http://www.runewsweek.ru/country/34184/>

meg.²⁸⁴ Egy évvel korábban Igor Suvalov még amellelt kardoskodott, hogy a gazdasági válság ellenére a stratégia él.²⁸⁵

Medvegyev modernizációs elkötelezettsége egyre inkább nyilvánvalónak tekinthető. Adódik a kérdés, hogy valós-e az a kirajzolódó kép, hogy Medvegyevék a modernizáció, a putyinisták pedig a status quo hívei.²⁸⁶

A válság alatt még inkább bebizonyosodott, hogy a különböző multilaterális kérdésekben Oroszország az érdekeivel ellentétes szabályokat nem fogja átvenni, nem fogadja el, hogy diktáljanak neki, és a meglévő rend aktív formálójává kíván lenni. Előnytelen feltételek esetén inkább kimarad, ahogy ezt az energiacharta elvetése és a WTO-csatlakozás elhúzódnása mutatja. Eközben viszont Oroszország szívesen vesz részt új multilaterális szervezetek létrehozásában a meglévő nyugati szervezetek alternatívájaként, ellensúlyaként, így például a Sanghaji Együttműködési Szervezetben.

Az energia-nagyhatalmisággal kapcsolatban a válság előtt két fő állításunk volt. Az első, hogy a Szovjetuniótól öröklött pozíciójával élő Oroszország – a stratégiai ágazatok feletti állami ellenőrzés erősödése közepette – (nagyértékben) az energetikára támaszkodva várja el, hogy a kilencvenes évek valós és vélt sérelmeit követően ismét nagyhatalomként kezeljék. Másodszor, azt hangsúlyoztuk, hogy az energetikai nagyhatalmiság nemcsak az orosz önbizalom helyreállításának, a legitim vagy az orosz fél által annak ítélt érdekek hangosabb képviselésének a lehetőségét hordozza – megjegyezve, hogy az energia-nagyhatalmiság túlhangsúlyozása egyúttal a gyengeséget is jelzi, vagyis Oroszországnak kevés más külpolitikai eszköz áll a rendelkezésére –,²⁸⁷ hanem komoly feladatot és felelősséget, ellátási elvárásokat terhel Oroszországra.²⁸⁸

A válság, illetve a válság idejére eső fejlemények a gáz tekintetében (az LNG és az amerikai nem konvencionális gáztermelés felfutása, valamint ezekhez is kapcsolódóan a hub-árak és a hosszú távú szerződéses árak közötti nagy különbség kialakulása) komoly bizonytalanságokat szültek. A Gazpromnak azonban alapvető fontosságú, hogy – a szükséges hatalmas beruházások okán – tisztában legyen a várható kereslettel (erről szólnak a hosszú távú megállapodások is). Döntő kérdés, hogy a nem konvencionális gáztermelés mennyire forgathatja fel a status quo-t. A Gazprom igyekszik elbagatellizálni a jelentőségét, de közben azért előremenekül: amerikai palagáztermelő céget venne, hogy know-how-hoz jusson. A Gazprom

²⁸⁴ Russzkij Newsweek, 2010. május 16. <http://www.runewsweek.ru/country/34289/>

²⁸⁵ Bohm, Michael: The New Kremlin Dreamers. The Moscow Times, 2009. április 20.

²⁸⁶ Merre tovább, Oroszország? Beszélgetés Sz. Bíró Zoltán történésszel, Oroszország-szakértővel. Nemzet és Biztonság, 2010/3. évf., 3. sz., április, pp. 61–74.

²⁸⁷ Saunders (2008)

²⁸⁸ Weiner (2010)

emellett azzal érvel (és védekezik), hogy a palagáztermelés fenyegetést jelent az ivóvíz számára.

2008 volt az első év, hogy az OECD-n kívüli energiafelhasználás nagyobb volt, mint az OECD-államoké. A Gazprom tisztában van azzal, hogy ez a fordulat stratégiai választ igényel,²⁸⁹ kérdés, hogy erre milyen mértékben lesz képes. Az orosz olajipar mindeközben erős távol-keleti politikát visz, az oroszországi széntermelés pedig már 2009-ben is profitált a kínai importnövekedésből.

A válság lehetőséget teremtett a FÁK-ban az orosz pozíciók erősítésére, alkalom nyílt a felvásárlásokra is. Kína azonban egyre aktívabban lépett fel a térségben. Kudrin szerint „Oroszország a báty szerepét játssza el ebben a régióban és segíti a pénzügyi stabilitást”.²⁹⁰

A FÁK-on kívül is volt olyan állam Európában, amely Oroszországhoz fordult segítségért. Szerbia pénzügyi és beruházási hitelt kért Oroszországtól. Ugyanakkor Kína itt is megjelent.

Az orosz–belorusz–kazah vámunió nehézségek árán, de egyelőre a terv szerint halad. Oroszország Ukrajnát is meghívta a vámunióba, ám nem valószínű, hogy erre sor kerülne. Tádzsikisztán és – az Ukrajnához hasonlóan WTO-tag – Kirgizisztán viszont érdeklődik iránta.

Elemzésünkben nem szoltunk külön az orosz–európai és az orosz–amerikai kapcsolatokról, azt azonban ki kell emelnünk, hogy a 2010-es diplomáciai aktivitás már az említett új orosz külpolitikai doktrína jegyében folyt.²⁹¹ Fontos hónap volt 2010. április: előbb a Start–III szerződést írta alá Oroszország és az Egyesült Államok, majd az atomtöltetek leszerelésével visszamaradt plutónium felszámolásáról kötöttek egyezményt. Oroszország számára siker, hogy Obama elnök 2009 szeptemberében hivatalosan is felhagyott a csehországi és lengyelországi radar-, illetve rakétarendszerrel.

Ugyancsak nem elemeztük a 2010 februárjában jóváhagyott új katonai doktrínát, amely Rácz András szerint „egy önmagát a nemzetközi kül-, biztonság- és védelempolitikai folyamatok teljes jogú résztvevőjének tekintő, erős, szilárd benyomást keltő állam céljait fogalmazza meg”.²⁹²

* * * * *

---

²⁸⁹ Medvedev (2010), pp. 78–83.

²⁹⁰ Minfin, 2009. április 3. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/printable.php?id4=7236>

²⁹¹ Magyar Rádió, 2010. május 12. <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/legfrissebb-hirek/megujul-az-orosz-kulpolitikai-doktrina.html>

²⁹² Rácz (2010), pp. 92–94.

Felhasznált irodalom

- Ahrend, Rudiger (2008): Can Russia Sustain Strong Growth As a Resource Based Economy? *CESifo Forum*, No. 2.
<http://www.ifo.de/pls/guestci/download/CESifo%20Forum%202008/CESifo%20Forum%202/2008/forum2-08-focus1.pdf>
- Aleksashenko, Sergei (2010): Russia's Budget Dilemma. *International Economic Bulletin*, 19 May
<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=40817>
- Alturki, Fahad – Espinosa-Bowen, Jaime – Ilahi, Nadeem (2009): How Russia Affects the Neighborhood: Trade, Financial, and Remittance Channels, IMF Working Paper, WP/09/277, December
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09277.pdf>
- Åslund, Anders (2008): Russia's Capitalist Revolution: Why Market Reform Succeeded and Democracy Failed, Peterson Institute for International Economics
<http://www.piie.com/publications/papers/aslund0108.pdf>;
- Åslund, Anders: The Post-Soviet Space (2010): An Obituary. In: Åslund, Anders – Guriev, Sergei – Kuchins, Andrew (eds.): *Russia after the Global Economic Crisis*, Peterson Institute for International Economics, May
- Åslund, Anders – Kuchins, Andrew (2009): *The Russia Balance Sheet*, Peterson Institute for International Economics, April
- Bakatina, Daria – Duvieusart, Jean-Pascal – Klintsov, Vitaly – Krogmann, Kevin – Remes, Jaana – Shvakman, Irene – Solzhenitsyn, Yermolai (2009): *Lean Russia. Sustaining economic growth through improved productivity*, McKinsey Global Institute, April
<http://www.mckinsey.com/mgi/reports/pdfs/russia/RussiaE.pdf>
- Cohen, Ariel – Curtis, Lisa – Scissors, Derek – Walser, Ray (2010): Busting the Brazil/Russia/India/China (BRIC) Myth of Challenging U.S. Global Leadership, WebMemo, The Heritage Foundation, No. 2869., 16 April <http://www.heritage.org/Research/Reports/2010/04/Busting-the-Brazil-Russia-India-China-BRIC-Myth-of-Challenging-US-Global-Leadership>
- Dutkiewicz, Piotr (2009): Missing in Translation, *Russia in Global Affairs*, No. 4., October-December
<http://eng.globalaffairs.ru/numbers/29/1316.html>

- Gaddy, Clifford, G. – Ickes, Barry, W. (2009): Putin's Third Way, The National Interest, January–February
<http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=20496>
- Gomart, Thomas (2010): Europe in Russian Foreign Policy: Important but no longer Pivotal, Russia, NEI.Visions, IFRI, No. 50., May
- Gurvics, E. – Vakulenko, E. – Krivenyko, P. (2009): Ciklicseszkije szvojsztva bjudzsetnoj polityiki v nyeftjedobivajuscsih sztranh, Voproszi Ekonomiki, No. 2.
- Gurvich, Evsei – Lebedinskaya, Elena – Simachev, Yuri – Yakovlev, Andrei (2010): Russia Country Report. In: Bertelsmann Stiftung (ed.): Managing the Crisis. A Comparative Assessment of Economic Governance in 14 Economies, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh
http://www.eeg.ru/files/managcris_en.pdf
- Hailes, Theodore C. – Buckley, Ronald – Blanks, David – Butler, Mark – Preen, Phillip – Tarlton, Michael (2009): Resurgent Russia in 2030. Challenge for the USAF, Occasional Paper, Center for Strategy and Technology, Air University, No. 66 September
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cst/cs66.pdf>
- Hanson, Philip (2008): The economic development of Russia: between state control and liberalization, ISPI Working Paper, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale, No. 32., October
http://www.ispionline.it/it/documents/WP_32_2008.pdf
- IEPP (2010): Roszsijszkaja ekonomika v 2009 godu. Tyengyencii i perszpektyivi. Insztyitut Ekonomiki Perehodnovo Perioda (IEPP), Moszkva, No. 31.
- IET (2008): Russian Economy in 2007. Trends and Outlooks, IET, Moszkva, <http://www.iet.ru/files/text/trends/2007-eng/2007-eng.pdf>
- Kazakova, Marija – Szinyelnyikov-Muriljov, Szergej (2009): Konjunktura mirovovo rinka energonoszityelej i tyempi ekonomicseszskovo rosztu v Rosszii, Ekonomicseszskaja polityika, No. 5.
http://www.iet.ru/files/text/policy/2009_5/kazakova.pdf
- Konoplyanik, Andrey (2010): Why Is Russia Opting Out of the Energy Charter? International Affairs, No. 2.
<http://www.konoplyanik.ru/ru/publications/articles/460.pdf>
- Kuznetsov, Alexey V. (2010): Industrial and geographical diversification of Russian foreign direct investments, Electronic Publications of Pan-European Institute, No. 7.
- Lavrov, Sergei (2008): Russia and the World in the 21st Century, Russia in Global Affairs, No. 3., July–September
<http://eng.globalaffairs.ru/numbers/24/1210.html>

- Mankoff, Jeffrey (2010): The Russian Economic Crisis, Council Special Report, Council on Foreign Relations Press, No. 53., April
<http://www.cfr.org/publication/21803>
- Medvedev, Aleksandr (2010): Russian Natural Gas and Global Energy, International Affairs, No. 2.
- O'Neill, Louis (2009): Carrots and sticks in Moldova: Russian peacekeepers, big loans and the need for reforms, openDemocracy, 7 October <http://www.opendemocracy.net/article/openrussia/moldova-russian-peacekeepers-in-transnistria-and-the-need-for-reforms>
- Pirani, Simon – Stern, Jonathan – Yafimava, Katja (2010): The April 2010 Russo-Ukrainian gas agreement and its implications for Europe, Oxford Institute for Energy Studies, NG 42., June
- Popov, Vladimir (2008): After 10 Years of Growth, the Russian Economy May Be Losing Steam, Russian Analytical Digest, No. 48., October
- Póti László (2006): Új minőség az orosz külpolitikában, SVKI Elemzések, 4. sz. http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2006/SVKK_Elemzesek_2006_4.pdf
- Rácz András (2010): Az Orosz Föderáció új katonai doktrínája, Nemzet és Biztonság, 3. évf., 2. sz., március
- Saunders, Paul J. (2008): Russian Energy and European Security: A Transatlantic Dialogue, The Nixon Center, Washington, DC, February <http://www.nixoncenter.org/monographs/saunders08.pdf>
- Shadrina, Elena – de Souza, Lucio Vinhas (2010): Russia and the “Great Recession”, International Affairs, No. 2.
- de Souza, Lúcio Vinhas (2008): A Different Country: Russia’s Economic Resurgence, Centre for European Policy Studies, Brussels, May <http://www.ceps.eu/node/1481>
- Stern, Jonathan (2009): Future Gas Production in Russia: is the concern about lack of investment justified? Oxford Institute for Energy Studies, NG 35., October
- Sutela, Pekka (2009): How strong is Russia’s economic foundation? Policy Brief, Centre for European Reform, London, October
http://www.cer.org.uk/pdf/pb_sutela_russia_29oct09.pdf
- Sz. Bíró Zoltán (2007): A putyini Oroszország. Kommentár, prófécia nélkül. 2000, június-július
http://www.ketezer.hu/menu4/2007_06/biro.html
- Tabata, Shinichiro (2009): The Influence of High Oil Prices on the Russian Economy: A Comparison with Saudi Arabia, Eurasian Geography and Economics, No.1.

- Trenin, Dmitri (2010): Russian Foreign Policy: Modernization or Marginalization? In: Åslund, Anders – Guriev, Sergei – Kuchins, Andrew (eds.): Russia after the Global Economic Crisis, Peterson Institute for International Economics
http://www.piie.com/publications/chapters_preview/4976/09iie4976.pdf;
- Weiner Csaba (2010): Az orosz gázipar helyzete a világgazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre, Doktori értekezés. Bírálatra benyújtva 2010. április végén

Függelék

F1. táblázat
Egyes államok részesedése a bruttó világtermékből
vásárlóerő-paritáson számolva 2009-ben
(százalék)

USA	20,455
Kína	12,524
Japán	6,003
India	5,059
Németország	4,025
Egyesült Királyság	3,102
<i>Oroszország</i>	<i>3,049</i>
Franciaország	3,029
Brazília	2,871
Olaszország	2,510
Mexikó	2,092
Spanyolország	1,955
Korea	1,939
Kanada	1,847
Indonézia	1,378
Törökország	1,246
Irán	1,190
Ausztrália	1,172
Tajvan	0,994

Forrás: Saját szerkesztés az IMF WEO alapján.

F2. táblázat
Az orosz GDP alakulása, Oroszország részesedése a bruttó világtermékből

	Mrd USD PPP-ben		Mrd USD PPP-ben	Mrd USD hiv. árf.-on	Mrd RUB	
	Helyezés	Részesedés (%)			állandó áron	folyó áron
1992	5.	4,183	1171,966	85,592	30144,914	19,010
1993	6.	3,751	1093,645	183,816	27522,306	171,500
1994	8.	3,176	974,871	276,902	24026,973	610,700
1995	10.	2,953	954,376	313,451	23041,867	1428,500
1996	10.	2,746	937,464	391,775	22210,571	2007,800
1997	10.	2,679	967,190	404,946	22517,331	2342,500
1998	10.	2,473	925,838	271,038	21313,810	2629,600
1999	10.	2,542	999,125	195,907	22667,472	4823,200
2000	10.	2,668	1123,298	259,702	24944,568	7305,600
2001	10.	2,743	1207,157	306,583	26214,526	8943,600
2002	10.	2,794	1284,894	345,486	27458,086	10830,500
2003	9.	2,896	1407,759	431,429	29449,649	13243,200
2004	9.	2,952	1548,717	591,902	31555,696	17048,100
2005	8.	3,007	1697,957	764,256	33571,347	21625,400
2006	8.	3,085	1887,841	989,428	36148,211	26903,500
2007	7.	3,175	2098,432	1294,050	39062,083	33102,900
2008	6.	3,259	2263,633	1660,009	41256,000	41256,000
2009	7.	3,049	2109,551	1229,227	37996,776	39016,100

Megjegyzés: PPP – vásárlóerő-paritás.

Forrás: Saját szerkesztés az IMF WEO (2010. április) alapján.

F3. táblázat
A nyersolaj, az olajtermékek és a gáz szerepe az orosz áruexportban

	Mrd USD					%			
	Export	Nyerso.	Olajt.	Földgáz	Együtt	Nyerso.	Olajt.	Földgáz	Együtt
1992	51,7	10,2	5,0	8,8	24,0	19,8	9,7	16,9	46,4
1993	58,6	10,3	4,1	9,6	24,0	17,5	7,0	16,4	40,9
1994	67,4	10,5	4,1	10,6	25,2	15,5	6,1	15,7	37,4
1995	82,4	13,3	5,0	12,1	30,5	16,2	6,1	14,7	37,0
1996	89,7	15,9	7,5	14,7	38,1	17,7	8,4	16,4	42,5
1997	86,9	14,8	7,3	16,4	38,5	17,0	8,3	18,9	44,3
1998	74,4	10,3	4,3	13,4	27,9	13,8	5,7	18,0	37,5
1999	75,6	14,2	5,4	11,4	31,0	18,7	7,2	15,0	41,0
2000	105,0	25,3	10,9	16,6	52,8	24,1	10,4	15,8	50,3
2001	101,9	25,0	9,4	17,8	52,1	24,5	9,2	17,4	51,2
2002	107,3	29,1	11,3	15,9	56,3	27,1	10,5	14,8	52,4
2003	135,9	39,7	14,1	20,0	73,7	29,2	10,3	14,7	54,2
2004	183,2	59,0	19,3	21,9	100,2	32,2	10,5	11,9	54,7
2005	243,8	83,4	33,8	31,7	148,9	34,2	13,9	13,0	61,1
2006	303,6	102,3	44,7	43,8	190,8	33,7	14,7	14,4	62,8
2007	354,4	121,5	52,2	44,8	218,6	34,3	14,7	12,7	61,7
2008	471,6	161,1	79,9	69,1	310,1	34,2	16,9	14,7	65,8
2009	303,4	100,6	48,1	42,0	190,7	33,2	15,9	13,8	62,9

Forrás: Bank Rosszii

http://www.cbr.ru/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/bal_of_paym_an_07.htm&pid=svs&sid=pbDK_an és saját számítások.

F4. táblázat
Az orosz GDP reálnövekedésének összetevői 1999 és 2007 között
(százalék)

	A GDP növekedése	A GDP strukturális növekedése	A GDP konjunkturális növekedése		Brent nyersolaj ára (USD/hordó)	
			Az olajárak változásától való függés	Egyéb tényezőkkel magyarázható	1999-es áron	Nominál áron
1999	6,4	4,9	0,1	1,4	17,7	17,7
	100,0	76,1	1,5	22,4		
2000	10,0	4,9	2,8	2,3	25,6	28,3
	100,0	49,2	28,2	22,6		
2001	5,1	3,4	1,0	0,7	18,4	24,4
	100,0	67,6	19,2	13,1		
2002	4,7	3,7	1,0	0,1	18,3	25,0
	100,0	78,2	20,4	1,5		
2003	7,3	4,2	1,6	1,6	20,5	28,9
	100,0	57,4	21,3	21,3		
2004	7,2	4,3	2,7	0,3	25,3	38,3
	100,0	59,4	36,8	3,7		
2005	6,4	0,9	5,0	0,6	33,1	54,4
	100,0	13,4	77,6	9,0		
2006	7,4	1,0	5,6	0,8	36,3	65,4
	100,0	13,5	75,2	11,3		
2007	8,1	1,8	5,7	0,6	38,1	72,7
	100,0	22,4	69,9	7,7		

Forrás: Kazakova–Szinyelnikov–Muriljov (2009): p. 133.

F5. táblázat
A válságellenes pénzügyi intézkedések szerkezete 2008–2009-ben
(Mrd RUB)

	2008–09-es felhasználásra tervezett	2010. január 1-ig felhasz- nált
Összes válságkezelő intézkedés		3 528,4
<i>Intézkedések a „gazdaság pénzügyi fenntarthatósága” ér- dekében</i>		2 099,5
<i>Szövetségi költségvetési eszközökből</i>	868,4	868,4
A regionális költségvetések egyensúlyának megőrzésére (dotációk, szubvenciók, költségvetési hitelek)	363,4	363,4
VEB	175,0	175,0
VTB	180,0	180,0
Roszszelhozbank	45,0	45,0
Roszagrolizing	25,0	25,0
AIZSK (Lakásjelzálog-hitel Ügynökség)	80,0	80,0
<i>Költségvetésen kívüli források (kváziköltségvetési)</i>	-	1 231,1
Alárendelt kölcsöntőke a Szerbanknak (forrás: jegy- bank)	500,0	500,0
VEB-nek, majd abból alárendelt kölcsöntőke nyújtása más bankoknak (14 bank kapott; forrás: Nemzeti Jóléti Alap)	410,0	404,0
VEB-nek, majd azt kkv-hitelezésre (forrás: Nemzeti Jó- léti Alap)	30,0	30,0
Bankok adósságának átütetése (forrás: jegybank és Betétbiztosítási Ügynökség)	n. a.	297,1
<i>Reálgazdaságot segítő intézkedések</i>		751,8
<i>Szövetségi költségvetési eszközökből</i>	551,9	615,3
Autóipar támogatása	68,0	69,0
Repülőgépgyártás támogatása	15,9	21,9
Hajógyártás támogatása	3,0	3,0
A halászat és az agráripari komplexum vállalatainak kamattámogatása	18,1	60,4
Exporttámogatás	6,0	6,1
Kkv-k fejlesztése	13,6	18,0
Hadiipar támogatása	73,3	79,0
Szállítási szektor támogatása	53,0	56,4
Vagyoni hozzájárulás a Rosztyehnologii állami korpo- rációnak	1,0	1,5
Állami garanciák a rendszeralkotó vállalatoknak	300,0	300,0
<i>Költségvetésen kívüli források (kváziköltségvetési)</i>		136,5
Lakásépítés támogatása (forrás: ZSKH Alap [lakás- és kommunális gazdálkodás reformját segítő alap])	n. a.	136,5

	2008–09-es felhasználásra tervezett	2010. január 1-ig felhasz- nált
<i>Szociális irányú intézkedések</i>	<i>618,2</i>	<i>677,0</i>
<i>Szövetségi költségvetési eszközökből</i>	<i>618,2</i>	<i>677,0</i>
Munkaerőpiac és foglalkoztatottság támogatása	43,7	43,7
Munkanélküli segély növelése	37,0	80,5
Az anyasági tőke felhasználása a lakásviszonyok javítására és 12 ezer rubel egyszeri kifizetés a folyó szükségletekre	44,3	44,3
Pótlólagos intézkedések az egészségmegőrzés területén (a H1N1-gyel szembeni harc, alapvető gyógyszerek biztosítása, csúcs-technológiájú orvosi ellátás nyújtása stb.)	9,7	9,7
Veteránok lakáshoz juttatása	55,8	55,8
Transzferek a költségvetésen kívüli alapoknak és az Eurázsiai Gazdasági Közösség krízisellenes alapjába	427,7	443,0

Forrás: IEPP (2010): pp. 85–86.

F6. táblázat
A 2010-es válságkezelő intézkedések
(M RUB)

	Költségvetési eszközök nagysága a kiemelt válságkezelő intézkedé- sekre
Összesen	195 000
<i>1. Címzettek</i>	<i>138 965</i>
* Tőkeemelés az Oboronprom Egyesült Ipari Korporációnál az adósság és kamatok törlesztésére a bankok és hitelezők felé	2 477
* Tőkeemelés az Egyesült Repülőgépgyártó Korporációnak (OAK) a bankok és hitelezők felé fennálló adósság törlesztése érdekében	10 700
* Roncsprémium-program	11 050
* Beruházási projektek megvalósítása a monovárosokban	10 000
* Intervenciós felvásárlások a mezőgazdasági termékek, nyersanyagok és élelmiszerek piacának szabályozására	5 038
* A szövetségi szervek autó- és útépítésiberendezés-vásárlásai	20 000
* Pótlólagos vagyoni hozzájárulás a ZSKH Alapba a felújítási és lakosságátköltöztetési program kiszélesítése érdekében	15 000
* Támogatások a gépkocsi- és szállítóeszköz-gyártóknak: a 2008–2010-ben felvett technológiai modernizációs célú hitelek kamatainak részleges visszatérítése	2 500
* Támogatások az ipari termékek exportőreinek: az oroszországi hitelintézetektől 2005–2012-ben felvett hitelek kamatainak részleges visszatérítése	7 000
* Támogatások az oroszországi hitelintézetek részére a magán-személyeknek 2009–2010-ben nyújtott gépjárműhitelek utáni kieső bevételek kompenzálására	1 000
* Tőkeemelés az Uralvagonzavod Tudományos-ipari Korporációnál	10 000
* A rendszeralkotó vállalatok pénzügyi és gazdasági helyzetét monitorozó tárcaközi bizottság, illetve az állami hadi megrendeléseket végrehajtó hadiipari stratégiai vállalkozások és szervezetek támogatásával foglalkozó tárcaközi bizottság határozatainak megfelelően támogatás nyújtása vállalkozásoknak és szervezeteknek	40 000
* Pótlólagos intézkedések a munkaerőpiaci feszültségek csökkentésére a szubjektumokban	4 200
<i>2. Tartalék</i>	<i>56 035</i>

Forrás: The Anti-Crisis Guidelines of the Government of the Russian Federation for 2010.
<http://premier.gov.ru/eng/anticrisis/3.html>